

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Denisa Hrušáková

**ALTERNATIVY NEPODMÍNĚNÉHO TRESTU
ODNĚTÍ SVOBODY**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce:

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu):

JUDr. Jiří Říha, Ph.D.

11. 9. 2013

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 11. září 2013

.....

Tímto děkuji JUDr. Jiřímu Říhovi, Ph.D., za jeho cenné rady i připomínky a vstřícný přístup při zpracování této diplomové práce.

Obsah:

Úvod	5
1. Vymezení pojmu „alternativ k nepodmíněnému trestu odnětí svobody“	7
1.1 Současná pojetí alternativ nepodmíněného trestu odnětí svobody	7
1.2 Preference alternativních trestů před trestem odnětí svobody a jejich zasazení do mezinárodního kontextu	12
1.3 Vývoj české trestní politiky směrem k alternativním trestům	14
1.4 Současné problémy spojené s alternativní podobou trestu	17
2. Rozbor jednotlivých alternativních trestů	20
2.1 Domácí vězení	20
2.1.1 Význam trestu domácího vězení a jeho vztah k nepodmíněnému trestu odnětí svobody	21
2.1.2 Zasazení trestu domácího vězení do českého historického kontextu	23
2.1.3 Současná podoba trestu domácího vězení v české právní úpravě	23
2.1.4 Zkušenosti s trestem domácího vězení ze zahraničí	26
2.1.5 Prozatímní zkušenosti s trestem domácího vězení v České republice	28
2.2 Obecně prospěšné práce	31
2.2.1 Význam trestu obecně prospěšných prací a pozice v systému trestních sankcí	32
2.2.2 Současná podoba trestu obecně prospěšných prací v české právní úpravě	33
2.3 Peněžitý trest	37
2.3.1 Současná podoba peněžitého trestu v české právní úpravě	37
2.3.2 Důvody poklesu v ukládání peněžitého trestu	42
2.4 Podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem	43
2.4.1 Současná podoba podmíněného odsouzení v české právní úpravě	43
2.4.2 Odlišnosti podmíněného odsouzení a podmíněného odsouzení s dohledem	45
Závěr	47
Seznam zkratk	50
Použitá literatura	51
Seznam příloh	54
Příloha č. 1	55
Příloha č. 2	56
Příloha č. 3	57
Resumé	59
Summary	61

Úvod

Po účelu alternativ nepodmíněného trestu odnětí svobody se netřeba ptát, ať už v českém či světovém kontextu. Fenomén přeplněnosti věznic dal dokonce za vznik i identifikátoru zvaného index vězňů poukazující na počet vězňů v poměru k počtu obyvatel, jelikož rozšířený fenomén přeplněnosti věznic s alternativami nepodmíněného trestu odnětí svobody přímo souvisí. Rovněž z důvodové zprávy návrhu nového trestního zákoníku, který rozšiřuje katalog alternativního trestání, je patrná změna celkové filosofie ukládání sankcí, neboť nastala potřeba především změnit hierarchii sankcí, v rámci níž by byl trest odnětí svobody chápán jako „ultima ratio“ a byl by kladen důraz na individuální přístup k řešení trestních věcí předpokládající širokou možnost využití alternativních sankcí k zajištění pozitivní motivace pachatele¹.

Nová kodifikace trestního zákoníku je založena na přesvědčení, že ochranu demokratického státního a společenského zřízení, práv a svobod jednotlivců a ochranu jejich života, zdraví a majetku je třeba dosahovat především mimotrestními prostředky. Kriminální politika sledující kontrolu a potlačování kriminality musí proto spočívat ve vhodném vyvažování prevence a represe. Nová filozofie ukládání trestních sankcí zakotvená v trestním zákoníku z roku 2009, vychází ze zásady depenalizace, kdy na jedné straně je stávající kategorie trestních sankcí (trestů a ochranných opatření), které jsou již v potřebné míře upraveny, a na druhé straně jsou koncipovány nové efektivnější alternativní sankce, které jsou formulovány i se zřetelem na přiměřenou satisfakci obětí trestných činů.²

Téma práce jsem zvolila v souladu se svým dlouhotrvajícím zájmem o tuto trestněprávní oblast, ale rovněž také pro soudobou aktuálnost této problematiky napříč všemi trestněprávními obory, ať už kriminologie, penologie či hmotněprávní trestní odvětví.

V úvodní části práce se zabývám vymezením alternativ k nepodmíněnému trestu odnětí svobody a jejich výhodami ve srovnání s uložením a výkonem nepodmíněného trestu odnětí svobody. Po stručném vymezení alternativních trestů následuje rozbor

¹ Důvodová zpráva k návrhu trestního zákoníku dostupná z: <http://trestnizakonik.cz/navrh/duvodova-zprava.html>

² Trest domácího vězení v novém trestním zákoníku ze dne 22. 2. 2011: <http://www.e-advokacie.cz/cz/clanky/trest-domaciho-vezeni-v-novem-trestnim-zakoniku.html>

jejich jednotlivých institutů, přičemž mnohem podrobněji se věnuji trestu domácího vězení, jelikož tento jako jediný ze zmíněných alternativ je institutem novým, hledajícím si své praktické místo v systému trestních sankcí. Při zpracování této diplomové práce je použita především kompilační a komparativní metoda (ke srovnání dochází jak z hlediska časového, zohledňující proměnu právní úpravy v čase, tak v některých případech z hlediska srovnání české právní úpravy s tou zahraniční).

Při zevrubnějším rozboru jednotlivých alternativních trestů se zaměřím také na statistické údaje dosavadního využívání těchto institutů, neboť tyto jsou velmi důležité pro objektivní zhodnocení jejich efektivity a analýzu v rámci úpravy *de lege ferenda*. Rovněž nezůstaly bez povšimnutí ani názory odborníků z aplikační praxe, neboť rozšiřování povědomí o těchto alternativách a jejich častější uvádění do praxe svým způsobem napomáhá tomu, aby měly alternativní tresty své významné místo na poli české trestní justice.

Práce je zpracována dle právního stavu ke dni 11. 9. 2013.

1. Vymezení pojmu „alternativ k nepodmíněnému trestu odnětí svobody“

Dříve než se zaměříme na rozbor jednotlivých alternativ k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, je zapotřebí si vymezit, které instituty lze za přímé zástupce alternativ nepodmíněného trestu odnětí svobody vlastně považovat. Na pozadí českého právního doktrinálního prostředí následně představím svůj názor na tuto problematiku a s ohledem na současnou právní úpravu i důvody, pro které je ten který institut možné řadit k alternativám nepodmíněného trestu odnětí svobody či nikoli.

1.1 Současná pojetí alternativ nepodmíněného trestu odnětí svobody

V současnosti se lze napříč českou trestně-právní doktrínou setkat se širokým vymezením „alternativ“ zahrnující v to např. rovněž alternativy k potrestání (v rámci trestání dospělých se jedná o upuštění od potrestání a podmíněné upuštění od potrestání s dohledem, u mladistvých pak upuštění od uložení trestního opatření a podmíněné upuštění od uložení trestního opatření) a procesněprávní instituty označované jako odklony v trestním řízení (jak uvádí F. Ščerba ve své monografii z r. 2011 s názvem *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*³).

Úzkou souvislost mezi alternativami nepodmíněného trestu odnětí svobody a problematikou odklonů rovněž spatřuje F. Púry, jelikož tyto řadí mezi alternativy a definuje je jakožto tzv. odklony od řádného (obvyklého) průběhu trestního řízení, zejména ve formě podmíněného odložení zahájení trestního stíhání, podmíněného zastavení trestního stíhání, podmíněného přerušování trestního stíhání, různých podob vyjednávání, narovnání atd. Dle jeho názoru tedy lze odklony dělit na:

- odklony v širším smyslu, tedy odklony směrem k mimosoudnímu řešení deliktu jiným orgánem než soudem a postupem mimo trestní řízení;
- odklony v užším smyslu, tedy odklony od standardního způsobu trestního řízení a jeho ukončení sice v rámci trestního řízení, ale jiným druhem opatření než trestněprávní sankcí.⁴

³ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě* 1. vyd. – Praha : Leges, 2011, str. 30.

⁴ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. Komentář*. 2. vydání, Praha : C.H. Beck, 2012, str. 720.

K dotvoření kontextu českého doktrinálního prostředí považují za nezbytné zmínit další názory na pojetí alternativ nepodmíněného trestu odnětí svobody, které lze objevit při studiu tohoto velice aktuálního a teoretiky velice propíraného tématu. Často jsou těmito alternativami míněny alternativní tresty, přičemž např. dle J. Navrátilové jsou za „alternativní tresty považovány všechny tresty nespojené s nepodmíněným odnětím svobody. [...] Alternativou chápeme možnost volby mezi dvěma řešeními, a to mezi uložením trestu odnětí svobody, anebo uložením trestu bez odnětí svobody, tzn. že bude vykonán na svobodě. Alternativnost těchto sankcí se nevytrácí, jestliže jejich odtržení od odnětí svobody není bezvýhradní, např. u trestu domácího vězení či obecně prospěšné práce“.⁵

Subsidiární postavení nepodmíněného trestu odnětí svobody mají dle názoru M. Vanduchové podpořit dva tresty nespojené s odnětím svobody, tedy domácí vězení a zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, přičemž u domácího vězení se může jednat o plnohodnotnou náhradu za nepodmíněný trest odnětí svobody.⁶

Jak bylo již výše zmíněno, někteří autoři mezi alternativy k nepodmíněnému trestu odnětí svobody řadí i tzv. odklony v trestním řízení (srov. Ščerba 2011). Na rozdíl od alternativních trestů spadají odklony v trestním řízení – jak název napovídá – do kategorie procesněprávní, neboť tzv. odklonem nedochází k uložení trestu jako takového; nejedná se tedy o trestní sankci, jak o ní hovoří §36 trestního zákoníku. Institut pro kriminologii a sociální prevenci vymezil odklon v trestním řízení jako: „alternativu trestního řízení před soudem, kdy je upřednostněno neformální (mimosoudní) vyřízení trestní věci. Účelem není potrestání pachatele, ale jde o právní formu řešení konfliktu, který vyústil v trestný čin. Jde především o rychlejší a efektivnější vyřízení k tomu vhodných věcí, které nevyžadují z hlediska účelu trestního řízení projednání věci před soudem. Má se jimi dosáhnout také specifického resocializačního a výchovného účinku na pachatele, a to bez vydání rozhodnutí o vině a trestu.“⁷

⁵ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha : Leges, 2010, s.357.

⁶ NOVOTNÝ, O., DOLENSKÝ, A., JELÍNEK, J., VANDUCHOVÁ, M. *Trestní právo hmotné – I. obecná část*. Praha : ASPI Publishing, 2003, s. 359-360.

⁷ VŮJTĚCH, J. a kol. *Účinky transformace trestního zákonodárství na stav kriminality a zvyšování efektivnosti justice ve vztahu k bezpečnosti občanů ČR v horizontu roku 2000*. 1.vyd. Praha: IKSP 2001. str. 89.

Navzdory výše uvedenému mám však za to, že pravou alternativou k nepodmíněnému trestu odnětí svobody může být opět pouze trest jako takový, tedy trest jakožto sankce uložená vyhlášením odsuzujícího rozsudku za současného vyslovení viny a uložení daného trestu. Za účelem další teoretické subsumpce trestů, jež ve světle našeho vymezení ob stojí jakožto tresty alternativní k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, je přinejmenším příhodné stanovit kritéria, za jejichž kumulativního naplnění lze spolehlivě určit, u kterého trestněprávního institutu se o alternativu nepodmíněného trestu odnětí svobody jedná a u něhož se naopak pojmově o takovou alternativu jednat nemůže.

První z kritérií má dle mého názoru **hmotněprávní charakter** – jedná se tedy o trest jakožto jeden ze dvou druhů sankcí⁸, které trestní zákoník ve svém ustanovení §36 připouští. *Trestem* se má na mysli „opatření státního donucení, které je ukládáno v trestním řízení jménem státu k tomu povolanými soudy pachateli za jeho trestný čin; tímto opatřením je pachateli působena určitá újma a zároveň je jim vysloven společenský odsudek trestného činu a jeho pachatele ze strany státu a společnosti“.⁹ Ve spojení s ustanovením §52 trestního zákoníku pak vymezením jednotlivých druhů trestů došlo k realizaci ústavněprávní zásady vyjádřené v čl. 39 LZPS, totiž zásady legality trestání. Tato podmínka hmotněprávního charakteru tedy z takového pojetí eliminuje právě odklony v trestním řízení v roli „procesních alternativních opatření“.

Za druhé z kritérií, které nám umožní spolehlivě subsumovat daný institut pod pojem alternativy nepodmíněného trestu odnětí svobody, považují **procesněprávní předpoklad** vydání odsuzujícího rozsudku se současným vyslovením viny a uložení trestu. Tímto kritériem však neprochází – a jsou tedy z takové subsumpce eliminovány – dvě tzv. „alternativy k potrestání“¹⁰, tedy upuštění od potrestání a podmíněné upuštění od potrestání s dohledem.

Jako **doplňující kritérium** pak lze chápat skutečnost, že k tomu, abychom nějaký trest za alternativu k nepodmíněnému trestu odnětí svobody mohli považovat,

⁸ Jako o tzv. dualismu trestních sankcí o tomto výskytu dvou druhů sankcí hovoří např. V. Kratochvíl (KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vydání, Praha: C.H. Beck, 2012, str. 548-549.).

⁹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. Komentář*. 2. vydání, Praha: C.H. Beck, 2012, str. 494.

¹⁰ Termíny „procesní alternativní opatření“ a „alternativy k potrestání“ jsou zmíněny v rámci kategorizace alternativních opatření k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v kapitole 2.1. zmíněné monografie F. ŠČERBY: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě* 1. vyd. – Praha: Leges, 2011, str. 30.

musí takový trest být možné uložit samostatně, resp. jako trest samostatný. F. Púry rozlišuje „tresty *hlavní* a *vedlejší*. První lze ukládat samostatně, nezávisle na ostatních druhích trestů (§53 odst. 2), druhé jsou jen doplňkem některého trestu hlavního a mohou být uloženy pouze spolu s ním. Některý z hlavních druhů trestů musí být uložen vždy, byl-li rozsudek odsuzující a nedošlo-li k upuštění od potrestání (§46 až 48) nebo k neuložení trestu (§227 TrŘ). Může být uloženo i více hlavních trestů vedle sebe, nevylučuje-li to zákon (§53 odst. 1) nebo povaha věci. Z trestů uvedených v §52 odst. 1 jsou vedlejšími tresty ve výše uvedeném smyslu jen trest ztráty čestných titulů nebo vyznamenání a trest ztráty vojenské hodnosti.“¹¹

V návaznosti na uvedené teoretické vymezení, které znaky by měly každou jednotlivou alternativu nepodmíněného trestu odnětí svobody dle mého názoru charakterizovat, je nyní na místě zmínit jednotlivé, konkrétní tresty, které splňují obě varianty kritérií, jak hmotněprávní pojetí trestu jako takového, tak onu procesněprávní kritérium vydání odsuzujícího rozsudku za současného vyslovení viny a uložení trestu, a to ve formě trestu samostatně uloženého. Ustanovení §52 trestního zákoníku nám nabízí následující trestní sankce alternující nepodmíněný trest odnětí svobody, resp. alternativní tresty:

- a) **trest domácího vězení** – tento je bezesporu možné považovat za pravou alternativu nepodmíněného trestu odnětí svobody, neboť naplňuje jednak náš předpoklad hmotněprávního charakteru sankce a jednak ob stojí i z procesního hlediska, neboť je ukládán za současného vyslovení viny v rámci odsuzujícího rozsudku; rovněž tak ustanovení §60 odst. 2 trestního zákoníku připouští jeho uložení jako trestu samostatného; nehledě k tomu, že právě jako alternativní trest byl v rámci rekodifikace trestního práva do našeho právního řádu zakotven;
- b) **trest obecně prospěšných prací** – je mnohem starším sankčním institutem než výše uvedený trest domácího vězení a vzhledem k tomu, že jej lze uložit rovněž jako samostatný trest a prochází i zbývajícími dvěma kritérii, lze ho mezi alternativy k nepodmíněnému trestu odnětí svobody spolehlivě zařadit¹²;

¹¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. Komentář*. 2. vydání, Praha : C.H. Beck, 2012, str. 721.

¹² VANTUCH, Pavel. *Trestní zákoník s komentářem: komentář k zákonu č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů: informace z judikatury: k 1.8.2011*. 1. vydání. Olomouc: ANAG, 2011, s. 213.

- c) **peněžitý trest** – rovněž jeden z bezsporných zástupců alternativních trestů¹³;
- d) **podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody (s dohledem)** – zvláštní zařazení tohoto trestu do ustanovení §52 odst. 2 trestního zákoníku hned za nepodmíněný trest odnětí svobody pod písmeno b) a c) tohoto paragrafu by mohlo působit z hlediska alternativnosti k nepodmíněnému trestu značně diskvalifikačně; budeme-li k tomuto druhu trestu přistupovat komplexně a zohledníme-li především jeho podstatu (kdy je vynesena rozsudek, vyslovena vina a uložen trest odnětí svobody, který se podmíněně promíjí), lze jej mezi alternativní tresty zcela určitě zařadit¹⁴.

Vzhledem k tomu, že výše uvedené se vztahuje především na tresty ukládané v rámci trestání dospělých fyzických osob, existuje zde však ještě jeden alternativní trest, resp. v kontextu zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, se jedná o trestní opatření, které je v ustanovení §24 odst. 1 písm. c) ZSM označeno jako peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu.

Nutno na tomto místě uvést, že u některých pachatelů je nepodmíněný trest odnětí svobody trestem nenahraditelným, a z tohoto hlediska tak žádný alternativní trest nepřichází v úvahu např. u „více narušených pachatelů závažných trestných činů, u pachatelů, u nichž další pobyt na svobodě znamená především další nebezpečí páčání trestných činů a další škodlivý vliv ze strany morálně narušených osob, v jejichž společnosti se pohybují, a u kterých je jejich vězeňský pobyt nutnou podmínkou jejich resocializace. U těchto pachatelů obvykle alternativní tresty selhávají, a proto je nutno společnost před nimi chránit a působit na ně nejdříve ve vězeňských zařízeních“.¹⁵

Nad rámec uvedeného považuji za nezbytné podotknout, že všemi zmíněnými alternativními tresty se budeme zabývat ve světle kategorie trestání dospělých,

¹³ Tamtéž, s. 233; anebo též NOVOTNÝ, O., DOLENSKÝ, A., JELÍNEK, J., VANDUCHOVÁ, M. *Trestní právo hmotné – I. obecná část*. Praha : ASPI Publishing, 2003, s. 369.

¹⁴ NOVOTNÝ, O., DOLENSKÝ, A., JELÍNEK, J., VANDUCHOVÁ, M. *Trestní právo hmotné – I. obecná část*. Praha : ASPI Publishing, 2003, s. 380 a 387.

¹⁵ Tamtéž, s. 361.

fyzických osob, ačkoli v rámci trestání mladistvých je rovněž bezesporu možné hovořit o alternativních trestech, resp. opatřeních.

Co se týče alternativního trestání subjektu odlišného od fyzické osoby, které bylo do našeho právního řádu zavedeno docela nedávno, a to zákonem č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, tak vzhledem k tomu, že charakter právnické osoby neumožňuje uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody, nemůže tedy existovat žádná z alternativ k této podobě trestu u těchto subjektů.

1.2 Preference alternativních trestů před trestem odnětí svobody a jejich zasazení do mezinárodního kontextu

Důvody pro mnohem častější prosazování alternativních trestů mají původ v nespočtu jejich výhod, které *eliminují negativní dopady* vznikající v případě jinak uloženého trestu odnětí svobody, jimiž jsou:

- izolace odsouzeného;
- negativní dopad na rodinu a rodinné poměry odsouzeného;
- negativní vliv na citové a sociální vazby;
- nemožnost reedukačních a resocializačních programů.

Mezi další výhody alternativních trestů pak spadá menší ekonomická náročnost na náklady spojené s jejich výkonem a jejich menší zásah do zmíněných lidských práv.¹⁶ Pokud se navíc zaměříme na srovnání efektivity obojího druhu potrestání (toho s odnětím svobody a toho nespojeného s odnětím svobody) z hlediska recidivy, „nejsou k dispozici důkazy o tom, že by trest odnětí svobody dosahoval účinnější nápravy než alternativní tresty vykonávané na svobodě. Naopak studie o komparativním účinku různých druhů trestu na recidivu naznačují, že trest odnětí svobody ztěžuje pachatelům adaptaci na život vně věznice po propuštění a může přispívat k opětovnému páchání trestné činnosti.“¹⁷

Eliminace pachatelů trestné činnosti ze společnosti v době výkonu trestu odnětí svobody je mnohdy účinná jen po dobu jeho faktického výkonu, ale po propuštění na

¹⁶ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha : Leges, 2010, s.357.

¹⁷ *Příručka základních principů a slibné praxe v oblasti alternativních opatření uvěznění*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 2010. s. 9. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/368.pdf>.

svobodu je u nich větší pravděpodobnost páchání další trestné činnosti, jednak z důvodu jejich horší resocializace a ztíženého bezprostředního zařazení do pracovního procesu v důsledku „handicapu“ zaznamenaném v trestním rejstříku¹⁸ a jednak z důvodu negativního vlivu uvnitř věznice, konkrétně ostatními vězni zprostředkovaného kriminálního učení po dobu výkonu tohoto trestu¹⁹ a celková izolace odsouzeného od vnějšího světa. Není tudíž divu, že význam alternativních sankcí a dalších opatření vzrůstá nemalým tempem, což souvisí s konceptem „tzv. restorativní justice, upřednostňující *odčinění újmy* způsobené protiprávním činem a *obnovení deliktem narušených sociálních vztahů* před formální trestně represivní reakcí.“²⁰ Institucionálně tento „restorativní“ trend zastřešilo zřízení Probační a mediační služby ČR, k němuž došlo přijetím zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, „v jejímž rámci působí odborníci z řad sociálních pracovníků, psychologů, právníků a absolventů dalších společenských vědních oborů, [jejímž prostřednictvím] se tak podařilo i personálně podpořit téměř desetileté úsilí o postupné nahrazování tradičních trestních sankcí novými alternativními postupy a opatřeními.“²¹ Výhodu alternativních trestů lze rovněž spatřit také v závislosti na vypořádání obviněného, resp. odsouzeného s poškozeným ve věci náhrady škody, neboť vzhledem k ponechání pachatele na svobodě se zásadně zvyšují jeho výdělečné možnosti a u poškozeného současně pravděpodobnost uspokojení právě z titulu náhrady škody.

Umístění České republiky ve středu Evropy a její členství v mnoha mezinárodních organizacích s sebou přináší i požadavek na respektování minimálních mezinárodních standardů podporujících rozšiřování katalogu alternativních trestů. Sekundárním důsledkem je pak srovnání spojeného často se zprostředkováním zkušeností s prosazováním alternativních sankcí v jednotlivých zemích. Hledání nutného minima právní úpravy napříč všemi zeměmi je poté přirozeným mezinárodním vývojem. V této souvislosti je na místě zmínit tzv. Tokijská pravidla²² přijatá v roce

¹⁸ v souladu se zákonem č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů, ve znění pozdějších předpisů

¹⁹ Takový jev, při němž dochází k determinaci pachatele již samotným pobytem ve věznici k páchání opětovné trestné činnosti lze nazvat tzv. syndromem „otáčivých dveří“, kdy se z pachatele pod vlivem negativního prostředí ve věznici a navazující stigmatizace stává recidivista.

²⁰ KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 179.

²¹ Tamtéž, str. 181.

²² Dokument OSN č. A/RES/45/110.

1986 (*United Nations Standard Minimum Rules of Non-custodial Measures*), upravující opatření nespojená s odnětím svobody. Jedním ze základních pravidel je omezování míry využívání uvěznění, tzn. ukládání trestů odnětí svobody. „Pravidla představují soubor doporučení, jež zohledňují názory právních teoretiků, odborníků v dané oblasti a představitelů z praxe. Zdůrazňují, že uvěznění by mělo být chápáno jako krajní možnost a doporučují podporu opatření nespojených s odnětím svobody s náležitým ohledem na rovnováhu mezi právy jednotlivých pachatelů, právy obětí a zájmem společnosti. Pravidla nabízejí širokou škálu opatření nespojených s odnětím svobody, náboru a školení personálu, zapojení veřejnosti a odborníků, výzkumu, plánování, formulace a evaluace strategií, čímž poskytují komplexní soubor pravidel pro rozšíření alternativních opatření k uvěznění.“²³ Navazujícím dokumentem nemalého významu je rovněž Doporučení Rady Evropy k Evropským pravidlům o trestech a opatřeních realizovaných ve společenství č. R(92)16, které vedle evropských standardů pro využívání trestů a opatření ve společenství a limitů pro ochranu lidských práv při jejich realizaci stanoví i pravidla chování odborného personálu zajišťujícího výkon těchto sankcí.²⁴

1.3 Vývoj české trestní politiky směrem k alternativním trestům

Tendence rozšiřování katalogu alternativních trestů, která si klade za cíl zmírnit časté ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody je v zemích střední Evropy, potažmo České republice od 90. let 20. století nasnadě, a to nejen z důvodu humanizace trestní justice, ale i kapacitních možností vězeňských zařízení. Jen stěží nalezneme zemi, v níž by se nepotýkali s přeplněností věznic a v níž by dříve nebo později nebyli nuceni řešit tento palčivý problém.

Globalizační tendence ruku v ruce s rostoucím světovým rozvojem přináší rozšiřující se katalog trestných činů (příkladem z nedávné doby by mohla být např. kyberkriminalita), k jejichž trestání je zapotřebí odpovídající množství trestních sankcí respektujících nejen vnitrostátní, ale i mezinárodněprávní zásady trestání. Jednou

²³ *Příručka základních principů a slibné praxe v oblasti alternativních opatření uvěznění*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 2010. s. 12-13. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/368.pdf>.

²⁴ NOVOTNÝ, O., DOLENSKÝ, A., JELÍNEK, J., VANDUCHOVÁ, M. *Trestní právo hmotné – I. obecná část*. Praha : ASPI Publishing, 2003, s. 361.

z nejdůležitějších zásad, která byla rovněž velkou změnou v ukládání sankcí v rámci naší nové trestněprávní kodifikace²⁵, je nové pojetí „hierarchie sankcí, v rámci níž by byl trest odnětí svobody chápán jako *ultima ratio* a byl by kladen důraz na individuální přístup k řešení trestních věcí“.²⁶ Právě systém alternativních trestů má naplňovat onu potřebu individuálního přístupu k trestním věcem, aniž by docházelo k ledabylému ukládání (buď i krátkodobého) nepodmíněného trestu odnětí svobody, který je navíc velice zásadním zásahem do jedné z nejdůležitějších lidských svobod, a to osobní svobody člověka.

V období po roce 1970 čelily evropské země vážným ekonomickým obtížím, které měly řadu souvislostí i politických důsledků. Nárůst krátkodobých trestů odnětí svobody pak logicky vyeskaloval v přetížení vězeňského systému a chronický nedostatek vězeňských kapacit. Postupně se tak stále více objevoval a tím více prosazoval názor, že „je třeba ve větší míře aplikovat v trestním soudnictví především sankce nespojené s odnětím svobody. Hledání vhodných alternativ k trestu odnětí svobody všeobecně – a ke krátkodobým trestům zvláště – přestalo být záležitostí vědeckých společností a různých nevládních organizací, ale ocitlo se ve středu zájmu příslušných vládních orgánů ve většině západoevropských zemí a zaujalo pozornost i nadnárodních institucí. Významnou roli zde sehrála a stále sehrává zejména Rada Evropy, která v četných rezolucích, studiích a v dalších podkladech iniciativně nastolovala problematiku trestu odnětí svobody, podmínek jeho výkonu a upozorňovala na možnost a účelnost jeho nahrazení jinými tresty. [...] Růst kriminality u nás vyvolal potřebu změnit trestní politiku a zabývat se otázkou účinnosti trestů, zvláště pak trestu odnětí svobody. Proto jedním z hlavních úkolů celkové reformy trestního zákonodárství byla reforma systému trestních sankcí ve prospěch alternativních sankcí.“²⁷

V rámci projektu Institutu pro kriminologii a sociální prevenci týkající se „zkoumání účinků probíhající transformace trestního zákonodárství“, jež v letech 1996 – 2000 finančně zajistilo Ministerstvo spravedlnosti, skupina odborníků avizovala:

²⁵ zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

²⁶ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha : Leges, 2010, s. 357.

²⁷ VŮJTĚCH, J. a kol. *Účinky transformace trestního zákonodárství na stav kriminality a zvyšování efektivnosti justice ve vztahu k bezpečnosti občanů ČR v horizontu roku 2000*. 1.vyd. Praha: IKSP 2001. str. 93.

„Potřeba zvýšit účinnost boje s trestnou činností se v řadě zemí projevuje zejména hledáním dalších právních prostředků, které by vedle tradičního trestu odnětí svobody poskytly nové formy a způsoby zacházení s pachateli. Trest odnětí svobody je podrobován kritice. Je poukazováno na jeho neefektivnost, a to nejen z pohledu nápravy pachatele, ale též z hlediska vysokých finančních nákladů výkonu trestu odnětí svobody. Někteří zahraniční odborníci hovoří dokonce o tzv. krizi trestu odnětí svobody. Trest odnětí svobody však nelze zavrhnout, neboť ve společnosti se vždy budou vyskytovat pachatelé páchající závažnou trestnou činností, před nimiž je třeba chránit společnost a zabránit jim v páchání další trestné činnosti.“²⁸ Následně došlo k rozboru jednotlivých rozsahů trestů spojených s odnětím svobody. Co se týče krátkodobých trestů odnětí svobody, u těchto byly nalezeny zásadní nedostatky, spatřovaných zejména v nedostatku času směřujícího k převýchově pachatele, ale zároveň dostatečně dlouhé době k získání škodlivých návyků a vlivů vězeňského prostředí, dále v nízké úrovni odstrašujícího účinku z hlediska generální i individuální prevence; dalšími nedostatky pak může být jistá diskriminace v případě ukládání těchto krátkodobých trestů osobám, u nichž nedošlo k uložení peněžitého trestu pro dopředu zřejmou nedobytnost, a v neposlední řadě lze zmínit neúměrnou zátěž pro vězeňskou kapacitu, byť se jedná pouze o krátkodobé umístění pachatele.

Příklon ve prospěch alternativních trestů lze zpozorovat rovněž v rámci sankční politiky uplatňované soudy jednak do přijetí nového trestního zákoníku a jednak i po jeho přijetí, kdy došlo k zavedení nových typů alternativních trestů. Tabulku zohledňující výraznou redukci ukládání nepodmíněných trestů odnětí svobody ve prospěch alternativních trestů včetně rozdělení před a po přijetí nového trestního zákoníku lze nalézt v přílohové části této práce (viz Příloha č. 1). Jen mezi léty 2002–2008 došlo oproti r. 1998 razantnímu poklesu ukládání nepodmíněných trestů odnětí svobody (zejména těch s délkou trvání do jednoho roku, tzn. krátkodobých), a to rovnou o polovinu. Pozorujeme jejich nahrazení právě tresty alternativními, když na prvním místě se nachází podmíněné odsouzení, druhý nejčastěji ukládaný alternativní trest je trest obecně prospěšných prací. Navzdory předpokládané citelnosti trestu v době rozšiřování tržních principů hospodářství u nás příliš často ukládaným trestem nebyl

²⁸ VŮJTĚCH, J. a kol. *Účinky transformace trestního zákonodárství na stav kriminality a zvyšování efektivnosti justice ve vztahu k bezpečnosti občanů ČR v horizontu roku 2000*. 1.vyd. Praha: IKSP 2001. str. 92.

peněžitý trest (jen kolem 5–7 % za všech uložených). Všechny alternativní tresty, které se vyskytovaly již v trestním zákoně z r. 1961, však doznaly změn, některé se s příchodem trestněprávní rekonstrukce objevily zcela nově (např. právě trest domácího vězení), a zcela nepostradatelnou se v kontextu alternativního trestání stala zavedená Probační a mediační služba.

1.4 Současné problémy spojené s alternativní podobou trestu

Tak jako u každého právního institutu a jeho aplikace je však nyní potřeba se zaměřit rovněž na identifikační a aplikační problémy související s právní úpravou alternativního sankcionování, případně jejich řešení v rámci právní úpravy *de lege ferenda*. Problémy, ať už ty na úrovni legislativní či aplikační praxe, můžeme sledovat již od zavedení prvního institutu alternativního trestání. Počáteční nedůvěra při použití nově zavedeného sankčního opatření, které tak vyvolává prvotní přirozenou obavu z jeho efektivity a spolehlivého uplatnění, je takřka samozřejmostí. Určitou míru nejistoty však budí rovněž samotný přístup zákonodárce, který často při zavádění nové úpravy alternativních opatření postupuje poněkud nekonceptně a s chybějící patřičnou promyšleností, což pak může mít za následek značně nedokonalou právní úpravu. „Vady právní úpravy alternativního trestání pak jen posilují onu nedůvěru orgánů aplikační praxe v tyto nové instituty. K rozšiřování podílu některých těchto institutů na řešení trestných činů pak dochází jen pozvolna, a navíc – jak prokazují statistické údaje – soudy a státní zástupci dosud nepřijali v plné míře nové druhy sankčních opatření jako skutečné alternativy, které by měly nahrazovat ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody. Namísto toho jsou tato opatření ve velké míře využívána jako náhrada za jiné, již existující alternativy k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Lze sice věřit tomu, že i to je krokem k efektivnějšímu sankcionování pachatelů trestných činů, avšak primární účel alternativních opatření tak zůstává ve značné míře nenaplněn.“²⁹ Je jen otázkou času a vůle zákonodárského aparátu, zda bude mít zájem na tom, aby uvědomělým zaváděním a systematickým ukotvením alternativních sankcí došlo k vystavění natolik efektivního systému alternativního trestání, které by naplnilo těmito kroky sledovaný účel v co největší a nejefektivnější míře.

²⁹ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě* 1. vyd. Praha :Leges, 2011, str. 17.

Nejedná se ale pouze o přirozenou nedůvěru v nové instituty, která může negativně působit na bezvýhradné používání všech alternativních trestů v zákonodárcem předvídané míře. Mnohdy zákonodárce postupuje tak nesystematicky, že dalším rozšířením variability sankčních modifikací způsobí buďto přílišnou měkkost dané sankce, či značnou neuspořádanost až chaotičnost právní úpravy. Příkladem z nedávné doby nám může posloužit ustanovení §65 odst. 2 písm. b) trestního zákoníku zavedené zákonem č. 330/2011 Sb. ze dne 7. 10. 2011 (změna trestního zákoníku a změna trestního řádu), v jehož rámci je upravena situace, kdy pachatel v době od odsouzení do skončení výkonu trestu obecně prospěšných prací nevede řádný život, nebo jinak maří výkon tohoto trestu či jej nevykonává vůbec; soud pak může trest obecně prospěšných prací nebo jeho zbytek přeměnit „v peněžitý trest a pro případ, že by ve stanovené lhůtě nebyl tento trest vykonán, stanovit náhradní trest odnětí svobody, který nesmí být přísnější nežli trest, který by pachateli hrozil v případě přeměny trestu obecně prospěšných prací v trest odnětí svobody“. Netřeba jistě zmiňovat, že při současné přetíženosti soudů je značně neefektivní, aby soud rozhodoval o jednom případě z hlediska potrestání rovnou třikrát – a to: zaprvé když by soud ukládal při současném vyslovení viny trest obecně prospěšných prací, následně napodruhé by rozhodl o přeměně peněžitého trestu a při jeho nevykonání by musel ještě napotřetí rozhodovat o vykonání náhradního trestu odnětí svobody. Tento sankční mechanismus se zdá být nadto z pohledu dnešní právní úpravy nadbytečný, jestliže jakékoli nerespektování soudního rozhodnutí, resp. nevykonání takovým rozhodnutím uloženého trestu, je postihováno dle ustanovení §337 odst. 1 písm. g) trestního zákoníku³⁰ jako trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání. Vzhledem však k recentní judikatuře, konkrétně rozsudku Nejvyššího soudu České republiky vyhlášen dne 28. 5. 2013 ve věci vedené pod sp. zn. 11 Tz 17/2013, však tento přístup není napříště možný, neboť „Nejvyšší soud má za to, že s ohledem na tuto zákonnou úpravu výslovně postihující mařící jednání pachatele je vyloučeno, aby toto jeho jednání, které samo o sobě nenaplnuje znaky skutkové podstaty žádného jiného trestného činu, bylo možno posuzovat jako trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337

³⁰ Dle názoru Stanislava Rizmana: „Zmařit výkon trestu znamená dosáhnout stav, kdy trest není vykonáván. Trestem se zde míní jakýkoli druh trestu, nikoli jen trest odnětí svobody. K samotnému zmaření výkonu trestu nebo účelu trestu nemusí dojít, stačí, že pachatel jedná s cílem výkon trestu nebo účel trestu zmařit“ (viz ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. Komentář*. 2. vydání, Praha : C.H. Beck, 2012, str. 3193).

odst. 1 písm. f) tr. zákoníku³¹ s tím, že ze strany obviněného jde o jednání, kterým došlo ke zmaření výkonu nebo účelu trestu domácího vězení. Jestliže zákon v souvislosti s výkonem určitého druhu trestu výslovně stanoví důsledky („sankci“) pro případ, že pachatel uložený trest v určené lhůtě zaviněně nevykonává nebo zaviněně porušuje z něj vyplývající povinnosti či stanovené podmínky, popřípadě i jinak se dopouští jednání mařícího jeho výkon (srov. např. ustanovení § 69 odst. 2, 3 tr. zákoníku ohledně náhradního trestu odnětí svobody v případě peněžitého trestu, ustanovení § 65 tr. zákoníku o přeměně trestu obecně prospěšných prací, a dále i současné znění ustanovení § 61 tr. zákoníku o přeměně trestu domácího vězení v trest odnětí svobody), pak nelze zároveň vyvozovat jeho trestní odpovědnosti za toto mařící jednání pro trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 1 písm. f) tr. zákoníku. I přestože obviněný, kterému byl uložen trest domácího vězení, mařil výkon tohoto trestu např. tím, že se ve stanovené době nezdržoval v určeném obydlí, nemohl již tímto samotným mařícím jednáním zmařit výkon trestu domácího vězení a dopustit se tak jednání uvedeného v § 337 odst. 1 písm. f) tr. zákoníku o trestném činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání, neboť v takovém případě trestní zákoník upravuje postupy, jimiž se zajišťuje jiný způsob provádění dalšího výkonu tohoto trestu.“ Takový přístup dále Nejvyšší soud zdůvodňuje tak, že „vyvození trestní odpovědnosti za uvedený přečin³² by znamenalo fakticky dvojí potrestání obviněného“.

³¹ Pozn.: nynější znění §337 odst. 1 písm. f) trestního zákoníku se od účinnosti novelizace (tj. od 15. 1. 2013) vztahuje na nenastoupení trestu odnětí svobody na výzvu soudu bez závažného důvodu nebo jiné neoprávněné bránění se nástupu výkonu tohoto trestu; tuto změnu je nutno zohlednit a napříští s případem závažného jednání za účelem zmaření výkonu nebo účelu trestu (dříve se nacházejícím právě pod písm. f) daného ustanovení) spojovat nové označení předmětného ustanovení, tzn. §337 odst. 1 písm. g) trestního zákoníku.

³² NS ČR má tímto přečinem na mysli právě TČ maření úředního rozhodnutí a vykázání dle §337 odst. 1 písm. g) trestního zákoníku.

2. Rozbor jednotlivých alternativních trestů

V souladu s výše zmíněnou kategorizací bude nyní následovat výčet a rozbor jednotlivých alternativních trestů nespojených (a zároveň neslučitelných) s nepodmíněným trestem odnětí svobody. V mnoha těchto trestně sankčních institutech se nelze obejít bez tzv. probace, tzn. výkonu činnosti Probační a mediační služby zřízené zákonem o PMS, dle jeho §4 odst. 1 tato instituce vytváří předpoklady k tomu, aby věc mohla být ve vhodných případech projednána v některém ze zvláštních druhů trestního řízení, nebo mohl být uložen a vykonán trest nespojený s odnětím svobody, [...]. Za tím účelem poskytuje obviněnému odborné vedení a pomoc, sleduje a kontroluje jeho chování a spolupracuje s rodinným a sociálním prostředím, ve kterém žije a pracuje, s cílem, aby v budoucnu vedl řádný život. V §4 odst. 2 tohoto zákona pak lze nalézt demonstrativní výčet činností vykonávaných Probační a mediační službou, např. dle písmene d) ve vykonávání dohledu nad chováním obviněného v případech, kdy byl dohled uložen, ve sledování a kontrole obviněného v průběhu zkušební doby, v kontrole výkonu dalších trestů nespojených s odnětím svobody, včetně trestu obecně prospěšných prací, ve sledování výkonu ochranných opatření. Při zavádění nových institutů alternativního trestání tedy bylo více než nutné zřízení takové instituce, neboť bez jejího dohledu a dalších s ním spojených funkcí by výkon těchto alternativních opatření nebyl vůbec možný, potažmo efektivní.

2.1 Domácí vězení

Trest domácího vězení má svůj původ v zámoří, v USA začal být užíván již v osmdesátých letech 20. století, v Evropě se v různých podobách můžeme s tímto trestem setkat ve Velké Británii, Francii, Belgii, Nizozemí a Švédsku. V Německu a ve Švýcarsku se s touto sankcí prozatím experimentovalo.³³ Od jeho zavedení³⁴ se očekává další snížení podílu ukládaných nepodmíněných trestů odnětí svobody, neboť tato moderní sankce představuje určitý kompromis mezi omezením svobody pachatele

³³ HOŘÁK, J. *Domácí vězení a elektronická kontrola odsouzených*, Trestní právo, 2005, č. 12, s. 8-10.

³⁴ S účinností od 1. 1. 2010 byl zaveden jako zcela nový druh trestu v §52 odst. 1 písm. b) trestního zákoníku. Jako takový je upraven v §60 an. trestního zákoníku.

trestného činu a jeho ponecháním na svobodě, je tak nejpřísnější alternativou k nepodmíněnému trestu odnětí svobody a mohl by být využíván např. i v těch případech, kdy se ostatní alternativní tresty jeví jako příliš mírné řešení daného případu.³⁵

2.1.1 Význam trestu domácího vězení a jeho vztah k nepodmíněnému trestu odnětí svobody

Tento u nás dosud málo využívaný trest (jak vyplývá z tabulky v rámci Přílohy č. 2 – Monitoring trestu domácího vězení k 31. 8. 2012³⁶) „byl začleněn do systému sankcí jednak z důvodů zachování pozitivních rodinných vazeb, jednak pak z ekonomických důvodů, jelikož výkon tohoto trestu není natolik finančně náročný jako výkon trestu odnětí svobody³⁷. Tento trest by měl být především alternativou k nepodmíněnému trestu odnětí svobody a měl by být ukládán osobám, které je třeba s přihlédnutím k povaze a závažnosti trestného činu, jejich osobě i možností jejich resocializace³⁸ sice bezprostředně postihnout omezením osobní svobody (nestačí jen podmíněné odsouzení), ale zároveň vzhledem k jejich osobním vlastnostem a rodinným poměrům postačuje podstatně menší intenzita zásahů vůči nim.“³⁹ Mírnější alternativy, jako např. obecně prospěšné práce, zákaz pobytu, peněžitý trest apod., by naopak měly být využívány všude tam, kde ještě není třeba tak intenzivního zásahu do osobní svobody pachatele v zájmu ochrany společnosti a snížení rizika recidivy trestné činnosti. Zákonodárce sice i zde, tj. u domácího vězení vyjádřil svůj zájem na

³⁵ ŠČERBA, F. *Právní úprava nových alternativních trestů*. Bulletin advokacie, 2009, č. 10, s. 86.

³⁶ Trest domácího vězení bylo možno poprvé uložit 1. 1. 2010, jedná se tedy o celorepublikový monitoring ukládání trestů domácího vězení za období od 1. 1. 2010 do 31. 8. 2012, tedy bezmála 2 let).

³⁷ Ze závěrečné zprávy Probační mediační služby o experimentu Elektronický monitoring odsouzených vyplývá, že „náklady za 1 monitorovací den a 1 odsouzeného v experimentu jsou dle sdělení dodavatele technologie společnosti 3M, spol. s.r.o. cca 165,-Kč/den.“ Náhradu těchto nákladů upravuje jednak ustanovení §152 odst. (1) písm. c) a d) TŘ: „Byl-li obžalovaný pravomocně uznán vinným, je povinen nahradit státu náklady spojené s využitím elektronického kontrolního systému při podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, náklady spojené s výkonem trestu odnětí svobody a s výkonem trestu domácího vězení.“ Dále podle §152 odst. (2) TŘ „denní sazbu připadající na náklady spojené s výkonem vazby, náklady spojené s využitím elektronického kontrolního systému při podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody a náklady spojené s výkonem trestu domácího vězení a způsob úhrady těchto nákladů stanoví Ministerstvo spravedlnosti obecně závazným právním předpisem.“ A podle navazující Vyhlášky č. 458/2009 Sb., kterou se stanoví denní sazba připadající na náklady spojené s výkonem trestu domácího vězení a způsob úhrady, „denní sazba nákladů výkonu trestu domácího vězení činí 50 Kč za každý kalendářní den, ve kterém odsouzený alespoň zčásti vykonával trest domácího vězení.“

³⁸ Jak tuto povinnost přihlédnout při stanovení druhu a výměry trestu ukládá §39 trestního zákoníku.

³⁹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha : Leges, 2010, s. 374.

upřednostnění výchovného působení trestu před jeho individuálně represivní funkcí v podobě nepodmíněného trestu odnětí svobody u pachatelů, u nichž jsou dány předpoklady k tomu, že takovýto druh sankce bude postačovat k jejich nápravě (viz též §55 odst. 2). Na druhé straně jde již o případy, v nichž je namístě použít razantnější reakci, než jakou představuje např. podmíněné odsouzení, ať již bez dohledu či s dohledem, nebo jiné alternativní sankce. Po novele provedené zákonem č. 330/2011 Sb. se trest domácího vězení stal i *významnou alternativou k trestu obecně prospěšných prací* tam, kde již pachatel (odsouzený) zavedl příčinu k přeměně tohoto trestu nebo jeho nevykonaného zbytku [§65 odst. 2 písm. a)] a kde by jinak byla na místě přeměna v nepodmíněný trest odnětí svobody [§65 odst. 2 písm. b)].⁴⁰

Vůči nepodmíněnému trestu odnětí svobody, by se mohlo zdát, že je trest domácího vězení ostře vyhraněn a že tedy svědčí v neprostopnost obou těchto institutů, kdy lze uložit buďto nepodmíněný trest odnětí svobody anebo trest domácího vězení a následuje jejich výkon v plném rozsahu, eventuálně zkrácení doby jeho výkonu za předpokladu splnění zákonných požadavků). Novelou trestního zákoníku č. 390/2012 Sb., účinnou od 8. 12. 2012, se však mění koncepce vzájemné vyhraněnosti, na jejímž základě může soud nově dle §57a trestního zákoníku po výkonu poloviny uloženého nebo podle rozhodnutí prezidenta České republiky zmírněného trestu odnětí svobody přeměnit odsouzenému za přečin zbytek trestu v trest domácího vězení, jestliže odsouzený po právní moci rozsudku, zejména ve výkonu trestu svým chováním a plněním svých povinností prokázal polepšení a může se od něho očekávat, že v budoucnu povede řádný život. Při přeměně trestu odnětí svobody v trest domácího vězení se každý den nevykonaného zbytku trestu odnětí svobody počítá za jeden den trestu domácího vězení; nejvyšší výměrou trestu domácího vězení stanovenou v § 60 odst. 1 soud není vázán. Dle §333b trestního řádu k tomu dochází ve veřejném zasedání, přičemž o této přeměně rozhoduje soud na návrh státního zástupce nebo ředitele věznice, v níž se vykonává trest, na žádost odsouzeného nebo i bez takové žádosti.

⁴⁰ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. Komentář*. 2. vydání, Praha : C.H. Beck, 2012, str. 818.

2.1.2 Zasazení trestu domácího vězení do českého historického kontextu

Jak jsme v úvodu k tomuto v České republice teprve mladému institutu již zmínili, objevil se v našem právním řádu zavedením nového trestního kodexu označeného jako zákon č. 40/2009 Sb. Svého dávného předchůdce [však] mělo již v §262 zákona č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích, který byl účinný až do roku 1950, kdy byl zrušen trestním zákonem č. 86/1950 Sb., poplatným již tehdejšímu politickému režimu, s výraznými rysy sovětského trestněprávního modelu. Ustanovení §262 výše citovaného zákona č. 118/1852 ř. z. umožňovalo *uložit „domácí vězení“ namísto „vězení prvního stupně“*. Podmínkou pro to, aby soud ponechal pachatele na svobodě, byl buď jeho slib, že se „pod nižádnou záminkou z domu nevzdálí pod trestem, že by ostatní čas vězení přestátí musil ve věznici veřejné“ (§246), anebo – pokud soudu takový slib nepostačoval – postavení strážce před jeho příbytek. Dalšími podmínkami takového soudního rozhodnutí byla jednak dosavadní bezúhonnost pověsti odsouzeného, jednak to, že by nemohl v případě uvěznění vykonávat své zaměstnání, resp. zajišťovat si obživu.⁴¹

2.1.3 Současná podoba trestu domácího vězení v české právní úpravě

Ukládání trestu domácího vězení je upraveno v rámci ustanovení §60 a §61 trestního zákoníku a jeho výkon pak nalezneme v §334 a) až §334 g) TrŘ. Konkrétně v rámci ustanovení §60 odst. 1 TZ pak soud může uložit trest domácího vězení s maximální výměrou na dvě léta⁴², odsuzuje-li pachatele přečinu⁴³, a to rovnou ze dvou kumulativně splněných důvodů: (1) jednak že vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele lze mít důvodně za to, že postačí uložení tohoto trestu a to popřípadě i vedle jiného trestu⁴⁴, a (2) jednak že dá pachatel

⁴¹ Československé trestní zákony. II. vydání (uspořádal F. Polášek a další). Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství, 1947, s. 150. (Dostupné rovněž k 2. 4. 2013 z: <http://kakanien.info/Show.aspx?ID=1661>)

⁴² Spodní hranice výměry není určena zákonodárcem nejspíš záměrně, neboť krátkodobý trest domácího vězení by stejně nenaplnil účel tohoto trestu.

⁴³ Přečiny jsou definovány v §14 odst. 2 TZ jako: „všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let.“

⁴⁴ Dle §53 odst. 1 však nelze uložit trest domácího vězení vedle trestu odnětí svobody nebo obecně prospěšných prací.

písemný slib, že se ve stanovené době bude zdržovat v obydlí na určené adrese a při výkonu kontroly poskytne veškerou potřebnou součinnost.

Ustanovení druhého odstavce §60 pak upravuje možnost uložit tento trest jako trest samostatný, což je možné, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není zapotřebí.

Odstavec třetí předmětného paragrafu definuje zákonné vymezení obsahu trestu domácího vězení: „spočívá v povinnosti odsouzeného zdržovat se v určeném obydlí nebo jeho části, nebrání-li mu v tom důležité, zákonem pouze *demonstrativně* uvedené, důvody. „Obydlím“ se má na mysli dle ustanovení §133 TZ „dům, byt nebo jiná prostora sloužící k bydlení a příslušenství k nim náležející, v případě „části obydlí“ se pak může jednat o „vymezenou část domu, bytu nebo jiné prostory sloužící k bydlení a příslušenství k nim náležejícího, byla-li povinnost pachatele konkretizována jen na takto omezenou část – např. z důvodu přílišné rozsáhlosti obydlí jako celku a pachatelovo faktické užívání jen části tohoto obydlí (jako podnájemce u jiného uživatele obydlí, jako rozvedený manžel v původně společném obydlí s druhým manželem apod.).⁴⁵ Zákon příkladmo uvádí jako důležité důvody, které mohou objektivně zabránit odsouzenému v plnění jeho závazků vyplývajících z uloženého trestu domácího vězení, výkon zaměstnání nebo povolání a poskytnutí zdravotních služeb poskytovatelem zdravotních služeb v důsledku jeho onemocnění. V těchto případech by se však mělo jednat o předem nepředvídatelné problémy, nikoli o překážky existující již v době, kdy soud rozhoduje o uložení trestu domácího vězení, neboť těmi je třeba se zabývat již v době ukládání tohoto trestu a při stanovení jeho rozsahu (pokud např. pachatel pravidelně navštěvuje každý víkend své děti umístěné v dětském domově, měl by soud v rámci svého rozhodování o trestu tomu odpovídajícím způsobem upravit podmínky domácího vězení). Předběžné šetření učiněné probačním úředníkem může v tomto ohledu objektivizovat řadu skutečností, jež je nutné obsahově konkretizovat v rozhodnutí soudu.⁴⁶ Je tedy na úvaze soudu, aby v závislosti na osobě pachatele, jeho poměrům a závažnosti a povaze spáchaného přečinu individualizoval trest v jeho konkrétné podobě.

⁴⁵ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. Komentář*. 2. vydání, Praha: C.H. Beck, 2012, str. 827.

⁴⁶ Tamtéž, str. 825.

Rovněž tak je předmětem soudní individualizace trestu dle ustanovení §60 odst. 5 TZ možnost uložit pachateli na dobu výkonu tohoto trestu přiměřená omezení nebo přiměřené povinnosti uvedené v §48 odst. 4 směřující k tomu, aby vedl řádný život. Vzhledem k tomu, že v ustanovení §48 odst. 4 TZ stanovená přiměřená omezení a přiměřené povinnosti jsou jen demonstrativním výčtem, lze uložit i jiné povinnosti či omezení tam explicitně vyjmenované. Pro úplnost je třeba ještě připomenout snahu zákonodárce změkčit přístup soudu ve vztahu k pachatelům ve věku blízkém věku mladistvých, kterým lze v zájmu využití výchovného působení rodiny, školy a dalších subjektů uložit též některá z výchovných opatření, jak o nich hovoří ZSM, a to samostatně či vedle přiměřených omezení a přiměřených povinností stanovených v §48 odst. 4 TZ.

Ve vztahu k poškozenému v trestním řízení soud zpravidla uloží, aby pachatel podle svých sil nahradil škodu nebo odčinil nemajetkovou újmu, kterou trestným činem způsobil, nebo aby vydal bezdůvodné obohacení získané trestným činem. Tento druh povinností lze však stanovit pouze „na dobu výkonu trestu domácího vězení, tj. na dobu od odsouzení do skončení výkonu trestu domácího vězení. Splnění této povinnosti je jedním z hledisek, které soud zvažuje při rozhodování podle §61 o tom, zda pachatel porušil sjednané podmínky výkonu trestu domácího vězení a jestli zde není důvod k jeho přeměně nebo k přeměně nevykonaného zbytku v trest odnětí svobody.“⁴⁷

Zmíněné ustanovení §61 TZ ohledně přeměny nelze nerozvést. Pro případy totiž, kdy pachatel v době *od odsouzení* (tedy od právní moci odsuzujícího rozsudku, resp. výroku o trestu, kterým se ukládá trest domácí vězení) *do skončení výkonu trestu* (do uplynutí výměry, na niž byl tento trest stanoven výrokem o trestu, plynoucí od počátku výkonu tohoto trestu, jak jej dle §334a odst. 1 písm. a) TrŘ určí předseda senátu) buďto:

- vyhýbá se nástupu výkonu trestu,
- bez závažného důvodu poruší sjednané podmínky jeho výkonu,
- jinak maří výkon tohoto trestu nebo
- zaviněně nevykonává ve stanovené době tento uložený trest;

zde existuje možnost soudu přeměnit (z procesního hlediska dle §334g TrŘ), a to i během doby stanovené pro jeho výkon, trest domácího vězení nebo jeho zbytek v trest

⁴⁷ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. Komentář*. 2. vydání, Praha: C.H. Beck, 2012, str. 829.

odnětí svobody a rozhodnout zároveň o způsobu jeho výkonu. Obligatorně tak soud stanoví rovněž délku výkonu tohoto přeměněného trestu, přičemž při přepočtu se užívá závazný poměr, když každá i jen započatá jedna hodina nevykonaného trestu domácího vězení se počítá za jeden den odnětí svobody. Oproti důvodové zprávě návrhu trestního zákoníku, kdy nedodržení podmínek výkonu trestu domácího vězení stanovených v § 60 odst. 3 až 5 návrhu trestního zákoníku způsobilo, že soud měl rozhodnout o výkonu celého náhradního trestu odnětí svobody včetně stanovení způsobu jeho výkonu, nikoli jen jeho poměrné části.⁴⁸

Co se týče výkonu trestu domácího vězení a jeho kontrolu, těmito se podrobněji zabývají ustanovení trestního řádu ve svých §§334a, 334b, přičemž druhý z nich upravuje rovnou dva způsoby kontroly, kterou zajišťuje Probační a mediační služba ve spolupráci s provozovatelem elektronického kontrolního systému, který umožňuje detekci pohybu odsouzeného nebo namátkovou kontrolou prováděnou probačním úředníkem. K dotvoření komplexního náhledu na tento druh trestu v dalších kapitolách následuje stručná exkurze ohledně zkušeností s trestem domácího vězení a popis procesu zavádění elektronického kontrolního systému do praxe v kontextu českého justičního prostředí a současné možnosti provádění kontrol při ukládání tohoto druhu trestu.

Jen pro úplnost uvádím, že trest domácího vězení lze dle §334d TrŘ odložit či přerušit, popř. dle ustanovení §334e TrŘ změnit z důležitých důvodů místo či dobu výkonu trestu nebo obsah přiměřených omezení či povinností (přitom však nesmí dojít k porušení zákazu reformationis in peius).

2.1.4 Zkušenosti s trestem domácího vězení ze zahraničí

Již dávno před zavedením tohoto druhu trestu v České republice jsme měli možnost pozorovat jeho úspěšné působení v zahraničí. „Podle britských kriminologů přispělo zavedení trestu domácího vězení ke snížení počtu recidivistů. Náklady na jednoho vězně se u domácích trestanců snížily o dvě třetiny.“⁴⁹

⁴⁸ Důvodová zpráva k návrhu trestního zákoníku dostupná z: <http://trestnizakonik.cz/navrh/duvodova-zprava.html>

⁴⁹ BLANDA, R. *Odstraní elektronické náramky přeplněnost českých věznic?* České vězeňství, 2010, č. 1, s.16.

První moderní pojetí trestu domácího vězení se začalo užívat v USA během 80. let (house arrest/home confinement). V popředí nestála snaha o nápravu pachatele, spíše se kladl důraz na jeho potrestání a omezení (incapacitation). Poměrně záhy (v roce 1986) se v USA začalo při kontrole odsouzených užívat elektronického sledování, přičemž počet elektronicky monitorovaných osob narostl na několik tisíc. V USA a Kanadě je hojně uplatňován tzv. back-end typ domácího vězení, kdy se odsouzený domácímu vězení podrobuje po odpykání trestu odnětí svobody. Vychází se z předpokladu, že takové opatření snižuje pravděpodobnost opětovného spáchání trestních činu, popř. že se prodlužuje interval mezi propuštěním z výkonu trestu a opětovným páčáním trestné činnosti.⁵⁰

V Evropě začalo být elektronicky monitorované domácí vězení zaváděno o více než dekádu později, přičemž se evropský přístup od výše zmíněného amerického v podstatných rysech odlišuje. Především se jedná o větší důraz na nápravnou funkci trestu, jenž je spojována s různě účinnými rehabilitačními programy, zaměřenými na osobnost pachatele. Ze zemí Evropské unie se domácí vězení spojené s elektronickým sledováním v určité formě uplatňuje ve Velké Británii, Francii, Belgii, Nizozemí a Švédsku.⁵¹ Ve Francii má elektronicky monitorované domácí vězení charakter alternativy k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, popř. jeho zbytku o délce nepřekračující jeden rok. Žádost o přeměnu nepodmíněného trestu v domácí vězení může soudu podat sám odsouzený nebo se tak může stát na návrh státního zástupce, popř. na základě rozhodnutí soudu i bez takového návrhu.⁵² Jedná se v podstatě o obdobu našeho institutu přeměny nepodmíněného trestu odnětí svobody v trest domácí vězení, tak jak ho v podobě ustanovení §57a trestního zákoníku do našeho právního řádu zavedla novela trestního zákoníku označená pod zákonem č. 390/2012 Sb.

Ve Švédsku byl zaveden back-end typ elektronické kontroly umožňující nahrazovat krátké tresty do tří měsíců odnětí svobody. K uložení domácího vězení je nutný nejen souhlas odsouzeného, ale i dospělých příslušníků jeho domácnosti.

⁵⁰ Zkušenosti ze zahraničí. Americký vs. evropský model. Stránky Ministerstva spravedlnosti. (Dostupné 2. 4. 2013 z: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=5272&d=310185>)

⁵¹ Zkušenosti ze zahraničí. Americký vs. evropský model. Stránky Ministerstva spravedlnosti. (Dostupné 2. 4. 2013 z: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=5272&d=310185>)

⁵² Tamtéž.

Velmi zajímavé jsou také zkušenosti z Německa a Švýcarska. V obou zemích nedávno proběhly, resp. dosud probíhají experimenty s elektronicky monitorovaným domácím vězením u omezeného počtu osob. V západní Evropě, zejména v Německu, probíhala poměrně bouřlivá diskuse o etické stránce elektronického monitorování. Tento instrument kontroly odsouzených bývá totiž vnímán jako součást silící tendence státu i jiných subjektů zasahovat pomocí rychle se rozvíjejících technologií do soukromé sféry občanů. Argumenty proti užívání domácího vězení jako alternativního trestu jsou živeny obavami z tzv. *net widening efektu*: soudy mohou upadnout v pokušení používat domácí vězení nikoli jako alternativu k podmíněnému propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, ale naopak jako alternativu k podmíněnému odsouzení, čímž v důsledku dochází k zostření trestní represe.⁵³

2.1.5 Prozatímní zkušenosti s trestem domácího vězení v České republice

Prvotním problémem spojeným s užíváním tohoto druhu trestu, který má prozatím původ v nedostatečném technickém a personálním obsazení Probační a mediační služby, je samozřejmě kontrola výkonu tohoto trestu a tedy jeho efektivního dodržování; koncepčním řešením tohoto problému se má stát elektronický monitoring, jehož implementace byla dle původních předpokladů plánovaná v období let 2011 – 2013. Projekt celkové implementace trestu domácího vězení do systému české trestní justice byl rozdělen na tři fáze:

1. fáze – zajištění namátkové kontroly. Tato fáze trvá od nabytí účinnosti trestního zákoníku (1. 1. 2010) do zavedení elektronického kontrolního systému. Probační a mediační služba v tomto období zajišťuje podmínky pro uložení trestu domácího vězení, provádí namátkové kontroly a realizuje kontinuální reintegrační činnost s odsouzenými. Pokud bude dle skromných předpokladů trest ukládán soudy v úzké součinnosti s Probační a mediační službou, mohlo by se podařit zastavit další nárůst odsouzených osob ve výkonu trestu odnětí svobody.

2. fáze – elektronický monitoring odsouzených. Ve druhé fázi, která měla původně probíhat v průběhu roku 2011, měl být vybrán formou otevřeného zadávacího

⁵³ Zkušenosti ze zahraničí. Americký vs. evropský model. Stránky Ministerstva spravedlnosti. (Dostupné 2. 4. 2013 z: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=5272&d=310185>)

řízení provozovatel elektronického monitoringu osob, který by spolupracoval s Probační a mediační službou při kontrole výkonu trestu domácího vězení. V této fázi rovněž probíhala příprava elektronického monitoringu odsouzených dle výsledků zadávacího řízení, a to ve spolupráci s vybraným provozovatelem. V této druhé fázi měl být také plně dokončen legislativní systém trestu domácího vězení v souladu s dosavadní osvědčenou praxí v evropských zemích, což ve spojení s elektronickým monitorovacím systémem a již získanými zkušenostmi PMS umožní účinné omezování recidivy a postupné výraznější snižování počtu osob v českých věznicích a současně i zachování zásad ochrany společnosti před kriminalitou.

3. fáze – realizace této fáze byla naplánována na období 2011 – 2013 a představovala úplné propojení aplikace trestu domácího vězení a elektronického monitorovacího systému s novými legislativními úpravami a činnostmi PMS v podobě komplexní implementace do praxe české justice.⁵⁴

Předtím však, než bude možné elektronický monitoring zavést do praxe, bylo nutné provést experiment Elektronického monitoringu odsouzených⁵⁵, který proběhl v minulém roce, konkrétně v období od 1. 7. 2012 do 30. 11. 2012. Z hlediska technického zhodnocení při zavedení elektronického monitoringu odsouzených při experimentu došlo k několika užitečným zjištěním. Z pohledu právní úpravy pak byly navrženy legislativní změny v rámci dotčených ustanovení trestního zákoníku a trestního řádu, které se konkrétně týkaly těchto dvou problémů:

- a) V rámci stávající právní úpravy trestního zákoníku a řádu bude třeba minimálně nově upravit ustanovení, které „stanovuje“ povinnost odsouzeného „strpět“ elektronické monitorovací zařízení na svém těle. Tuto povinnost zatím pouze upravuje vyhláška č. 456/2009 Sb., o kontrole výkonu trestu domácího vězení, kde je toto ustanovení uvedeno v §7 odst. 1 písm. b) vyhlášky. V tomto ustanovení navíc není výslovně uvedeno, že se jedná o povinnost odsouzeného a navíc se jedná pouze o vyhlášku, tedy podzákonnou normu.

⁵⁴ Koncepce implementace trestu domácího vězení a elektronického kontrolního systému. Stránky Ministerstva spravedlnosti ČR.

(Dostupné k 2.4.2013 na: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=5266&d=310180>)

⁵⁵ Závěrečná zpráva o experimentu Elektronického monitoringu odsouzených je ke dni 21. 8. 2013 k dispozici zde:

https://www.pmscr.cz/download/zaverecna_zprava_o_experimentu_Elektronicky_monitoring_odsouzeny_ch.pdf

- b) Další změnou by měla být úprava v trestním řádu v § 334b kontrola výkonu trestu domácího vězení. Pakliže bude dle stávajícího plánu i výsledků experimentu provozovatelem elektronického monitorovacího systému Probační a mediační služba, mělo by být stávající znění upraveno rovněž tak v ustanovení § 7 odst. 1 uvedené vyhlášky.

Jedním ze závěrů výše popisovaného experimentu bylo ověření, že „bez kvalitního procesu předběžného šetření nelze uložit trest či opatření domácího vězení ve spojení s elektronickým monitoringem efektivně. Lidský faktor, především přípravná a ověřovací činnost PMS je naprosto nezbytnou podmínkou efektivního využívání elektronického monitoringu ve spojení s trestně právní sankcí domácího vězení“.⁵⁶

A právě takové předběžné šetření, předcházející samotnému uložení této sankce, se ukázalo být jedním z nejstěžejnějších témat. „Předně je nepochybné, že všechny relevantní informace by měl soud mít před tím, než o uložení trestu domácího vězení rozhodne“⁵⁷. Zde opět vystupuje do popředí otázka, zda Probační a mediační služba bude mít dostatek personálu, který by příslušné informace shromažďoval. Pokud tomu tak nebude, lze spíše očekávat, že se uložení uvedeného trestu oddálí. Provádění místních šetření a zjišťování poměrů pachatele totiž bude činností časově náročnou, navíc každý případ bude mít svá specifika.“⁵⁸ Pracovníci Probační a mediační služby musejí nejprve zjistit, zda dotyčný vůbec má místo, kde trvale žije, dále zda není drogově závislý nebo nejde o násilníka. Bezdomovci lze obtížně ukládat trest domácího vězení. Narkoman nebo násilník zase může ohrožovat svou rodinu. Součástí předběžného šetření pracovníků PMS by měl být i návrh dalších opatření či povinností, které by měl soud obviněnému uložit, aby byla minimalizována rizika, která mohou narušit řádný výkon trestu. P. Kučera spolu s M. Kinclm k tomu dodávají: „Otázka trvání uvedených šetření vyvstává dvojnásob v případě trestního příkazu, který je vydáván bez projednání

⁵⁶ Viz Závěrečná zpráva o experimentu Elektronického monitoringu odsouzených je ke dni 21. 8. 2013 k dispozici zde:

https://www.pmscr.cz/download/zaverecna_zprava_o_experimentu_elektronicky_monitoring_odsouzenych.pdf

⁵⁷ V rámci avizovaného experimentu se ukázalo, že je důležité prověřit důležité základní informace týkající se obydlí, ve kterém se odsouzený zdržuje, tj. zdali odsouzenému k obydlí svědčí nějaký právní titul (*nájemní smlouva, podnájemní smlouva* atp.) Rovněž je nezbytné prověřit, zdali má legální přívod elektrické energie a zdali je v místě dostatečně dostupný a výkonný signál telefonního operátora. (Zdroj: https://www.pmscr.cz/download/zaverecna_zprava_o_experimentu_elektronicky_monitoring_odsouzenych.pdf)

⁵⁸ KUČERA, P., KINCL, M. *Ztratí trest domácího vězení smysl?* Trestní právo, 2010, č. 4, s. 3.

věci a jehož prostřednictvím možnost uložení trestu domácího vězení do jednoho roku trestní řád výslovně připouští. V tomto případě považujeme uvedené činnosti Probační a mediační služby prakticky za nerealizovatelné, neboť nepředpokládáme, že by příslušný soudce s vydáním trestního příkazu vyčkával. Ostatně to není ani smyslem trestního příkazu. Ten je evidentně užíván za účelem zrychlení trestního řízení. Závěrem shrneme, že pokud by tzv. přípravné šetření výrazně oddálilo rozhodnutí ve věci – a u trestního příkazu tomu tak bude vždy, soudci pojedou ve vyjetých kolejích, nebudou se tímto šetřením zdržovat a jako v minulosti budou spíše ukládat podmíněné tresty odnětí svobody, peněžité tresty, tresty obecně prospěšných prací, prostě takové druhy trestů, které je nebudou zdržovat. A nelze jim to vyčítat. Trváme proto na tom, že účelné fungování nového druhu trestu – domácího vězení – musí být spojeno se stejně účelným, pružným a rychlým šetřením.⁵⁹ K ukládání tohoto trestu v souvislosti se zavedením budoucího elektronického monitoringu se pak vyjadřují následovně: „Očekáváme, že trest domácího vězení bude soudy více ukládán po zavedení zmíněných náramků, kdy odpadne i obava o selhání tzv. lidského faktoru na straně příslušných kontrolorů.“⁶⁰

2.2 *Obecně prospěšné práce*

Skutečnost, že trest obecně prospěšných prací je důležitou alternativou nepodmíněného trestu odnětí svobody, vyplývá jednak ze ustanovení §53 odst. 1 TZ, kdy jej nelze ze své podstaty uložit vedle trestu odnětí svobody, a jednak z ustanovení §65 odst. 2 TZ, které soudu poskytuje možnost přeměnit tento trest buďto dle §65 odst. 2 písm. b) TZ v rámci stanovení náhradního trestu odnětí svobody v případě, že by ve stanovené lhůtě nebyl vykonán přeměněný trest peněžité, anebo rovnou dle §65 odst. 2 písm. c) TZ přeměnit jakkoli mařený trest obecně prospěšných prací v trest odnětí svobody a rozhodnout zároveň o jeho výkonu, přičemž každá i jen započatá jedna hodina nevykonaného trestu obecně prospěšných prací se počítá za jeden den odnětí svobody. Charakter alternativního trestu potvrzuje rovněž ve své judikatuře Nejvyšší soud, konkrétně ve svém rozhodnutí vedeném pod sp. zn. 7 Tz 39/2001 ze dne

⁵⁹ KUČERA, P., KINCL, M. *Ztratí trest domácího vězení smysl?* Trestní právo, 2010, č. 4, s. 3.

⁶⁰ Tamtéž, s. 3.

28. 3. 2001: „Trest obecně prospěšných prací přichází v úvahu tehdy, kdy jinak by bylo namístež uložit nepodmíněný trest odnětí svobody. To znamená, že trest obecně prospěšných prací je alternativou nepodmíněného trestu odnětí svobody, a to v případech, v nichž by bylo namístež uložit jen krátkodobý nepodmíněný trest odnětí svobody. Krátkodobým trestem odnětí svobody je třeba rozumět tento trest ve výměře do několika měsíců, přičemž orientačně lze vycházet z výměry do sedmi měsíců, které se blíží ekvivalent maximální výměry trestu obecně prospěšných prací. V závislosti na povaze každého konkrétního případu je sice možné připustit uložení trestu obecně prospěšných prací i tam, kde by výměra krátkodobého trestu odnětí svobody poněkud převyšovala sedm měsíců, avšak zpravidla je nutno považovat za vyloučené, aby trest obecně prospěšných prací byl alternativou k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, který by jinak byl uložen ve výměře převyšující jeden rok.“ K této právní větě nutno dodat, že tehdejší maximální výměra trestu obecně prospěšných prací činila 400 hodin (oproti dnešním 300 hodinám).

Vzhledem ke skutečnosti, že trest obecně prospěšných prací má v našem právním řádu letitější historii nežli trest domácího vězení a zároveň je na rozdíl od tohoto trestu již dávno implementován do právní úpravy, není potřeba dalekosáhle popisovat jeho vývoj a zahraniční zkušenosti, neboť již samotná česká trestněprávní praxe jej umožnila modifikovat do dnešní podoby. Přesto se v souvislosti s tímto druhem trestu lze setkat s několika problémy, zvláště v souvislosti s posledními novelizacemi trestního zákoníku spočívající ve vztahu k přeměnám trestu obecně prospěšných prací v případě jeho maření, jak jsme si již výše nastínili.

2.2.1 Význam trestu obecně prospěšných prací a pozice v systému trestních sankcí

Jako u ostatních alternativních trestů, i u trestu obecně prospěšných prací dochází k hodnocení ve vztahu k ostatním druhům trestů, primárně samozřejmě k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, sekundárně však i k ostatním alternativním trestům. O. Suchý spolu s H. Válkovou např. tvrdí, že „obecně prospěšné práce jsou v různých zemích alternativou trestu odnětí svobody. Trest spočívá v nuceném bezplatném výkonu práce ve volném čase pro společenské účely po určitý, zákonem

stanovený počet hodin, přičemž tato práce musí být vykonána do určité, zákonem stanovené lhůty. Je to sankce nepochybně více punitivní, než je tomu u podmíněného odsouzení (podmíněného odkladu výkonu trestu odnětí svobody), zejména tehdy, jestliže podmíněné odsouzení není spojeno s určitými omezeními a povinnostmi. Proto ukládání tohoto druhu trestu nemusí být nutně omezeno na prvopachatele.⁶¹ Nejvyšší soud však ve svém rozhodnutí ze dne 26. 6. 2001, jenž vzešlo z neveřejného zasedání vedeného pod sp. zn. 11 Tz 129/2001, vyjádřil svůj názor, že „trest obecně prospěšných prací nelze obecně pokládat za mírnější trest, než trest odnětí svobody, jehož výkon byl podmíněně odložen (k tomu viz rozhodnutí č. 56/1997 Sb. rozh. tr.)“⁶².

Ve vztahu k trestu domácího vězení lze považovat trest obecně prospěšných prací za mírnější druh trestu, a to nejen s ohledem na systematické zařazení podle §52 odst. 1, ale i proto, že – jak již bylo shora zdůrazněno – po novele provedené zákonem č. 330/2011 Sb. je možné trest obecně prospěšných prací nebo jeho nevykonaný zbytek přeměnit v trest domácího vězení (§65 odst. 2 písm. b) TZ).

2.2.2 Současná podoba trestu obecně prospěšných prací v české právní úpravě

Od jeho zavedení v rámci starého trestního zákona s účinností od 1.1.1996 ve své první podobě doznal trest obecně prospěšných nesčetných změn. V současnosti tedy můžeme zaznamenat následující právní úpravu tohoto trestu: Stejně jako trest domácího vězení je možné trest obecně prospěšných prací uložit pouze pachateli přečinu, buď samostatně anebo vedle jiného trestu. Zároveň jej však dle §53 odst. 2 TZ nelze uložit, jak vedle nepodmíněného, tak vedle podmíněného trestu odnětí svobody, či vedle trestu domácího vězení.

Dále je v ustanovení §62 odst. 2 TZ uložení tohoto druhu trestu omezeno v případě již jednou nevykonaného trestu obecně prospěšných prací, a to pokud mu byl v době tří let předcházejících jeho uložení přeměněn na trest odnětí svobody podle §65 odst. 2 TZ. Dle názoru M. Vanduchové „toto ustanovení ovšem nevylučuje možnost

⁶¹ SUCHÝ, O. a VÁLKOVÁ, H. *Obecně prospěšné práce jako alternativa trestu odnětí svobody v mezinárodním srovnání*. Právní rozhledy., 1996, č. 4, s. 151.

⁶² Rozhodnutí dostupné ke dni 27. 8. 2013 z: <http://kraken.slv.cz/11Tz129/2001>.

znovu uložit trest obecně prospěšných prací pachateli, u něhož došlo ke změně postoje k výkonu tohoto trestu a v důsledku toho lze očekávat, že podmínky výkonu trestu úspěšně splní⁶³. Takový názor byl nejspíš postaven na formulaci ustanovení, že soud tento trest neuloží za těchto podmínek „zpravidla“, tzn. že pravidlo se nevztahuje naprosto na všechny případy.

Vesměs je ale trest obecně prospěšných prací určen pro potrestání „deliktů, u nichž se pro jejich povahu, tzn. obecně menší společenskou škodlivost, jeví tento druh trestu vhodnější a ve výsledku účinnější“⁶⁴. Uvedené koresponduje i se skutečností, že pachatel se vyskytuje při výkonu tohoto trestu namísto ve věznicí, jak by tomu bylo u nepodmíněného trestu odnětí svobody, ve společnosti lidí, neboť výkon tohoto trestu dle §62 odst. 3 TZ spočívá v povinnosti odsouzeného provést ve stanoveném rozsahu práce k obecně prospěšným účelům spočívající v údržbě veřejných prostranství, úklidu a údržbě veřejných budov a komunikací nebo jiných činnostech ve prospěch obcí, nebo ve prospěch státních nebo jiných obecně prospěšných institucí, které se zabývají vzděláním a vědou, kulturou a školstvím, ochranou zdraví, požární ochranou, ochranou životního prostředí, podporou a ochranou mládeže, ochranou zvířat, humanitární, sociální, charitativní, náboženskou, tělovýchovnou a sportovní činností. Oproti předchozí úpravě v trestním zákoně z roku 1961, v jehož ustanovení o tomto druhu trestu byla použita formulace „...nebo jiných obdobných činnostech...“, bylo vypuštěno slovo „obdobných“, čímž byla otevřena možnost výkonu i kvalifikovaných prací a nejen pouze prací obdobných pracím úklidovým a údržbářským, což má význam zejména u činností ve prospěch jiných institucí než obcí, např. institucí zabývajících se vzděláním, kulturou, školstvím, humanitární, sociální, charitativní, náboženskou, tělovýchovnou a sportovní činností.⁶⁵ Další nutnou podmínkou je pak skutečnost, že práce nesmí sloužit výdělečným účelům odsouzeného. Podmínkou ovšem není v naší platné právní úpravě souhlas pachatele s takovým druhem trestu; na základě §64 TZ sice soud přihlédně při ukládání tohoto druhu trestu ke stanovisku pachatele, navíc k jeho zdravotnímu stavu a

⁶³ NOVOTNÝ, O., DOLENSKÝ, A., GŘIVNA, T., HERCZEG, J., ŠÁMAL, P., TOMÁŠEK, M., VANDUCHOVÁ M., VOKOUN, R. *Trestní právo hmotné*. 6., přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, s. 374.

⁶⁴ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vydání, Praha: C.H. Beck, 2012, str. 582.

⁶⁵ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 377.

k možnosti uložení tohoto trestu, takový trest však soud za současné úpravy může uložit i proti vůli odsouzeného. Mám však za to, že zrovna výkon trestu obecně prospěšných prací se neslučuje s pachatelovým nesouhlasem, a bylo by lepší, aby souhlas byl nenahraditelnou podmínkou uložení tohoto trestu.

Další měřítko mimo samotného stanoviska pachatele v rámci ukládání trestu obecně prospěšných prací jsou specifikována v ustanovení §314e odst. 3 TŘ, z něž vyplývá, že takový trest může být uložen trestním příkazem pouze po předchozím si vyžádání zprávy probačního úředníka, která obsahuje:

- jednak zjištění o možnostech výkonu tohoto trestu a
- jednak i zdravotní způsobilosti obviněného, včetně stanoviska obviněného k uložení tohoto druhu trestu.

Po zavedení nutnosti vyžádání si zprávy probačního úředníka se objevil klesající trend ukládání tohoto druhu trestu. Dle názorů soudců a státních zástupců k tomuto jevu došlo právě z důvodu časově náročného splnění těchto předpokladů nutných pro jeho samotné uložení a rovněž bylo novelou č. 330/2011 Sb., kterou se prodlužuje doba pro výkon tohoto trestu na dva roky, dosaženo při zachování maximální výměry 300 hodin poměrně velkého zmírnění tohoto druhu trestu. Dle §65 odst. 3 TZ může soud navíc prodloužit dobu výkonu tohoto trestu až o 6 měsíců, a to i když odsouzený zavinil příčinu k přeměně trestu dle druhého odstavce tohoto paragrafu, přičemž lze stanovit nad odsouzeným dohled, nebo lze dodatečně odsouzenému stanovit přiměřená omezení či povinnosti dle §48 odst. 4 TZ, eventuálně některá z výchovných opatření, je-li odsouzený ve věku blízkém věku mladistvých. Nad rámec uvedeného je nutno uvést, že dvouletá lhůta se nezkracuje o dobu, po kterou odsouzený nemohl trest vykonávat pro zdravotní nebo zákonné překážky, a ani o dobu, po kterou byl odsouzený ve vazbě nebo vykonával trest odnětí svobody. Přičemž s ohledem na ustanovení §53 odst. 1 TZ, v jehož rámci nelze uložit trest obecně prospěšných prací vedle trestu odnětí svobody, se nejspíš bude v kontextu případů, které se nezapočítávají do doby výkonu trestu v rámci §65 odst. 1 písm. b) TZ, jednat o trest odnětí svobody, který byl uložen již dříve. V takovém případě však narážíme na rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 2. 2001, i takové rozhodnutí by totiž bylo v rozporu s účelem trestu, o čemž svědčí tato právní věta rozhodnutí vedeného po sp. zn. 7 Tz 22/2001, která praví, že „pokud okresní soud v rámci souhrnného trestu uložil obviněnému vedle trestu odnětí svobody

podmíněně odloženého ještě trest obecně prospěšných prací, rozhodl způsobem, na který se vztahuje ustanovení §266 odst. 2 TrŘ potud, že trest obecně prospěšných prací jako druh trestu byl v posuzované věci ve zřejmém rozporu s účelem trestu V evidentním rozporu s účelem trestu byl uložený trest obecně prospěšných prací již proto, že uložení tohoto druhu trestu vedle trestu odnětí svobody je výslovně vyloučeno ustanovením §53 odst. 1 TZ.“

Maximální výměra 300 hodin spolu s minimální výměrou 50 hodin je stanovena v §63 odst. 1 TZ, zároveň pak může soud uložit pachateli na dobu trestu přiměřená omezení a povinnosti uvedené v §48 odst. 4 TZ (demonstrativní výčet) směřující k tomu, aby vedl řádný život. Dále může odsuzující rozsudek obsahovat povinnost k náhradě škody, odčinění nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení získané přečinem. V případě pachatelů ve věku blízkém věku mladistvých pak soud může v zájmu využití výchovného účinku blízkého okolí pachatele uložit vedle již zmíněných přiměřených omezení či povinností (ale i samostatně) též některá z výchovných opatření uvedených v ZSM za obdobného užití podmínek stanovených pro mladistvé.

O možnostech přeměny jsme se již výše zabývali v souvislosti s trestem domácího vězení. Krátce tak připomenu, že dle §65 odst. 2 TZ, jestliže pachatel v době od odsouzení do skončení výkonu trestu obecně prospěšných prací nevede řádný život, vyhýbá se nástupu výkonu trestu či jinak maří výkon tohoto trestu či podmínky výkonu, může soud přeměnit, a to i během doby stanovené pro jeho výkon, tento trest nebo jeho zbytek podle jednotlivých písmen tohoto odstavce:

- a) v trest domácího vězení, a to za podmínek §60 odst. 1, přitom přepočítání činí za i jen započatou jednu hodinu nevykonaného trestu obecně prospěšných prací jeden den domácího vězení;
- b) v peněžitý trest a alternativně, pokud by ani tento nebyl ve stanovené lhůtě vykonán, stanovit náhradní trest odnětí svobody, který nesmí být přísnější nežli ten který by pachateli hrozil v případě přeměny trestu obecně prospěšných prací v trest odnětí svobody;
- c) v trest odnětí svobody, přičemž zároveň rozhodne o způsobu jeho výkonu, když přepočítání opět činí jeden den k jedné hodině nevykonaného trestu obecně prospěšných prací.

Rozhodující výhodou tohoto druhu trestu je, že nemusí nutně docházet k další stigmatizaci a dalším sociálním následkům díky fikci neodsouzení stanovené v §65 odst. 4 TZ, kdy se tedy na pachatele, kterému byl tento druh trestu uložen, hledí, jako by nebyl odsouzen, a to okamžikem vykonání trestu či pravomocným upuštěním (ať už od trestu jako celku nebo jeho zbytku). K upuštění od tohoto druhu trestu či jeho zbytku je možné přistoupit dle §340a TR pouze z důvodu, že je odsouzený v důsledku změny svého zdravotního stavu dlouhodobě neschopen tento trest vykonat. V případě, že však dojde k přeměně trestu obecně prospěšných prací např. v trest domácího vězení nebo trest odnětí svobody, nevznikne fikce neodsouzení ze zákona, ale jen na podkladě zahlazení odsouzení za splnění podmínek podle §105 odst. 1 TZ.⁶⁶

2.3 Peněžitý trest

Zavedením peněžitého trestu měla být zajištěna alternativa ke krátkodobým nepodmíněným trestům odnětí svobody. Jeho majetková povaha často účinně postihuje majetkovou trestnou činnost, nemusí jít však vždy o odčerpání majetkového prospěchu pachatele. Charakter peněžitého trestu je jedním z mála, který působí osobní újmu nejen pachateli trestného činu, postihuje totiž pachatelovu rodinu a jeho blízké okolí, vůči němuž má pachatel závazky. Na podporu toho, že nemusí jít vždy o odčerpání majetkového prospěchu nabytého právě trestnou činností, navíc v rámci rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR vedeného pod sp. zn. 55/1988 bylo judikováno, že „výměra ukládaného peněžitého trestu není omezena hodnotou majetku získaného posuzovanou trestnou činností. Peněžitým trestem lze postihnout i majetek, který pachatel nabyl poctivou prací.“

2.3.1 Současná podoba peněžitého trestu v české právní úpravě

V účinném trestním zákoníku je upraven peněžitý trest v rámci ustanovení §§67 až 69. „Peněžitý trest může být uložen jako trest samostatný nebo vedle jiného druhu trestu⁶⁷ za těchto podmínek:

⁶⁶ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. Komentář*. 2. vydání, Praha : C.H. Beck, 2012, s. 869.

⁶⁷ Podle §53 odst. 1 věty třetí TZ peněžitý trest nelze uložit vedle trestu propadnutí majetku, protože by docházelo ke kumulaci účinků obou trestů.

- a) jestliže pachatel úmyslným trestným činem získal nebo se snažil získat pro sebe nebo pro jiného majetkový prospěch (§67 odst. 1);
- b) trestní zákoník ve zvláštní části výslovně dovoluje uložení peněžitého trestu za spáchaný trestný čin [§67 odst. 2 písm. a)];
- c) peněžitý trest se ukládá za přečin a vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a k osobě a poměrům pachatele se současně neukládá trest odnětí svobody.⁶⁸

Jako samostatný trest může být peněžitý trest uložen, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba.

Do účinnosti nového trestního zákoníku se peněžitý trest vyměřoval v rámci zákonem stanoveného rozpětí, od 1. 1. 2010 se peněžitý trest ukládá v denních sazbách, když se určuje jednak jejich výše (v rozmezí 100,- Kč až 50.000,- Kč), v jejímž rámci se promítají osobní a majetkové poměry pachatele⁶⁹, a jednak jejich počet (v rozmezí 20 až 730), jímž soud přihlíží k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu. Jen pro úplnost lze dodat, že systém denních pokut je třeba chápat jako způsob výpočtu celkové částky tvořící peněžitý trest a není nutně spojeno jeho placení ve formě řady jednotlivých termínovaných splátek. Možnost splácení zde samozřejmě existuje, ale musí být stanovena již v odsuzujícím rozsudku (§68 odst. 5 TZ), anebo dodatečně dle §342 odst. 1 písm. b) TŘ při výkonu peněžitého trestu (v tomto případě však musí dojít k splacení celkového peněžitého trestu nejpozději do jednoho roku). V rámci výkonu [§342 odst. 1 písm. a) TŘ] je zde pak možnost jeho odkladu, a to na dobu maximálně tři měsíce, přičemž lhůta začíná běžet od právní moci rozsudku. Takové povolení odkladu či splátek lze rovněž v závislosti na pominutí důvodů pro odklad či splátky odvolat (§342 odst. 2 TŘ). Nezaplatí-li odsouzený peněžitý trest řádně a včas, není možné

⁶⁸ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. Komentář*. 2. vydání, Praha : C.H. Beck, 2012, s. 887.

⁶⁹ Soud stanovuje dle §68 odst. 4 TZ výši denních sazeb odhadem (vychází přitom z příjmů pachatele, jeho majetku a výnosů z něj, jakož i jiných podkladů). Není-li pachatel v pracovním poměru nebo v poměru obdobném pracovnímu poměru, je však výdělečně činný, podklad pro výpočet jeho čistého denního příjmu by mohla tvořit částka vypočtená ze základu daně z příjmů fyzické osoby (§5 zákona o daních z příjmů), dělená počtem pracovních dní stanovených zákoníkem práce (§81 a násl. zákoníku práce) připadajících na týž kalendářní rok. Výše základu daně z příjmů by se zjistila z posledního daňového přiznání pachatele (viz obdobný způsob zjišťování ušlého příjmu svědka pro účely náhrady svědečného podle §104 odst. 1 TrŘ a §29 odst. 2, 3 JŘS). Zdroj: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. Komentář*. 2. vydání, Praha : C.H. Beck, 2012, s. 899.

rovnou přistoupit k výkonu náhradního trestu odnětí svobody, nýbrž je nutno jej nejprve vymáhat dle §343 TŘ.

Ukládání peněžitého trestu je logicky omezeno jeho dopředu zjevnou nedobytností (§68 odst. 6 TZ). Co se týče náhradního trestu odnětí svobody, tento se určuje již v odsuzujícím rozsudku, jímž se ukládá peněžitý trest, a to v sazbě až na čtyři léta s tím, že pokud je peněžitý trest ukládán vedle trestu odnětí svobody, nesmí spolu s ním přesahovat horní hranici trestní sazby (§69 odst. 1 TZ). Při nevykonání peněžitého trestu zde existuje navíc možnost jeho přeměny, a to v trest domácího vězení [§69 odst. 2 písm. a) TZ] či v trest obecně prospěšných prací [§69 odst. 2 písm. b) TZ]. V případě, že dochází k maření i takového přeměněného trestu, lze jej znovu přeměnit, tentokrát v náhradní trest odnětí svobody uložený již v odsuzujícím rozsudku, v němž se pachateli ukládal peněžitý trest. Ustanovení §69 odst. 2 se v trestním zákoníku objevilo novelou zákona č. 390/2012 Sb. s účinností od 8. 12. 2012⁷⁰, která rozšířila další vzájemnou prostupnost alternativních trestů. Maximální výměra náhradního trestu byla již dávno v rámci vymezení náhradního trestu stanovena. Jaká výměra se však použije při přeměně peněžitého trestu na trest domácího vězení či obecně prospěšných prací, to zákonodárce neřeší, možná záměrně. Vzhledem k tomu, že vedle uložení peněžitého trestu soud stanovuje automaticky rovněž výměru náhradního trestu odnětí svobody, pro který již zákonný přepočít v rámci jednotlivých přeměn existuje, a to jak vůči trestu domácího vězení (jeden den trestu domácího vězení za jeden den trestu odnětí svobody), tak vůči trestu obecně prospěšných prací (jedna hodina trestu obecně prospěšných prací za jeden den trestu odnětí svobody), nabízelo by se postupovat analogicky v souladu s těmito přepočty. Pokud však zvolíme tento přístup, dojde k překročení nejvyšších zákonných výměr, které je možné uložit, jak v případě trestu domácího vězení (v rozsahu 2 roky), tak v případě trestu obecně prospěšných prací (v rozsahu 300 hodin). Maximální výměra v případě přeměny maximální výměry náhradního trestu odnětí svobody (4 léta) by pak činila 4 léta trestu domácího vězení, případně – počítáme-li 365 dní v roce – 1460 hodin trestu obecně prospěšných prací.

⁷⁰ Účinnost zákona byla sice samotným zákonem stanovena na 1. 10. 2012, vzhledem ke komplikovanému legislativnímu procesu byl však zákon publikován ve Sbírce zákonů až dne 23.11.2012. Retroaktivita však není obecně přípustná. Proto v souladu s právním názorem Nejvyššího správního soudu, prezentovaným v jeho rozsudku ze dne 28. 11. 2008 ve věci č.j. 4 Ans 5/2007-60, se aplikuje ustanovení § 3 odst. 3 zákona č. 309/1999 Sb., o Sbírce zákonů, a považuje se tento zákon za účinný patnáctým dnem po vyhlášení, tj. 8. 12. 2012.

V závislosti na tomto našem hypotetickém přepočtu z důvodu chybějící zákonné úpravy pro tyto případy, se nabízí otázka, zda by tuto právní nejistotu (v trestním právu tolik nežádoucí) nebylo vhodné odstranit zákonem vymezenými přepočty u těchto druhů přeměn *de lege ferenda*. Nejen že dochází k narušení právní jistoty, ale zároveň se při analogickém přepočtu dostáváme do konfliktu se zásadou formulovanou v čl. 39 LZPS (*nullum crimen sine lege stricta, nulla poena sine lege*), čímž dochází k analogii v neprospěch obžalovaného, která je nadto nepřípustná. Dle mého názoru by mělo dojít v brzké době k přijetí právní úpravy, která by tyto chybějící přepočty postavila na jisto a která by zohledňovala již zavedené maximální výměry obou zmiňovaných trestů (2 roky trestu domácího vězení a 300 hodin trestu obecně prospěšných prací), případně jejich maximální výměru s ohledem na tyto nově zavedené alternativní přeměny upravila směrem nahoru s tím, že přepočet by pak probíhal poměrným výpočtem ve vztahu k maximální výměře náhradního trestu odnětí svobody, tzn. pokud je maximální výměra náhradního trestu odnětí svobody 4 léta, znamenalo by za současného maximálního vymezení horní hranice výměry trestu obecně prospěšných prací, že v případě výměry náhradního trestu odnětí svobody v délce 1 roku by byla výměra trestu obecně prospěšných prací v rozsahu 75 hodin (odpovídající jedné čtvrtině z maximální výměry trestu obecně prospěšných prací); u trestu domácího vězení by se pak jednalo výměru v délce půl roku, resp. 6 měsíců (opět odpovídá čtvrtině maximální výměry trestu domácího vězení, tzn. dvou let). V takovém případě se pak nabízí otázka, zda by trest obecně prospěšných prací v rozsahu byl dostatečnou alternativou k vyměřenému peněžitému trestu, potažmo k náhradnímu trestu odnětí svobody. Ve vztahu k trestu obecně prospěšných prací by se pak dalo postupovat rovněž metodou přepočtu, která by zohlednila hodinovou mzdu za výkon té konkrétní činnosti, která by naplňovala předpoklady pro výkon trestu obecně prospěšných prací, a tato by se znásobila do té míry, aby odpovídala výši vyměřeného peněžitého trestu, který odsouzený ani přes výzvu soudu nezaplatil. O konkrétních podmínkách výkonu trestu obecně prospěšných prací (např. o umístění odsouzeného, o konkrétní činnosti splňující předpoklady pro výkon obecně prospěšných prací atd.) je ovšem rozhodováno až ve chvíli, kdy je nařizován jeho výkon dle §§335 a 336 TrŘ, neboť při samotné přeměně trestu ještě není jasné, v jakém obvodu bude trest vykonáván. Dle zmíněného ustanovení k jeho výkonu může totiž dojít jednak v obvodu okresního soudu, v němž

odsouzený bydlí, se souhlasem odsouzeného však může tento výkon probíhat i mimo tento obvod, tudíž v našem hypotetickém přepočtu uloženého peněžitého trestu, z něhož by se vycházelo při stanovení výměry přeměněného trestu obecně prospěšných prací, by nebylo možné dopředu stanovit hodinovou mzdu v daném obvodě. Tento problém by mohl vyřešit výpočet za pomoci minimální hodinové mzdy, stanovené nařízením vlády č. 567/2006 Sb., o minimální mzdě, o nejnižších úrovních zaručené mzdy, o vymezení ztíženého pracovního prostředí a o výši příplatku ke mzdě za práci ve ztíženém pracovním prostředí. Tzn. že uložený peněžitý trest ve výši 20.000,- Kč (20 denních sazeb po 1.000,- Kč) by bylo možné přeměnit na základě pravidla při použití současné minimální hodinové mzdy ve výši 50,60 Kč na zaokrouhlených 395 hodin obecně prospěšných prací, což by samozřejmě opět činilo nároky na zvýšení maximální výměry trestu obecně prospěšných prací.

Rovněž po řádném výkonu či upuštění od výkonu peněžitého trestu je fikce neodsouzení nároková, avšak pouze u přečinů spáchaných z nedbalosti. V ostatních případech, tzn. u úmyslných trestných činů, se trest zahazuje postupem dle §105 odst. 1 písm. e) TZ, tedy za podmínky, že vedl odsouzený po výkonu trestu řádný život nepřetržitě po dobu jednoho roku.

Co se týče výkonu peněžitého trestu zakotveného v ustanoveních §§341 až 344 TrŘ, tento byl oproti starší úpravě značně ztížen, neboť nejprve musí být odsouzený v návaznosti na vykonatelnost odsuzujícího rozsudku vyzván, aby peněžitý dluh do patnácti dnů zaplatil, jinak bude trest vymáhán. Po výzvě předsedy senátu následuje vymáhání peněžitého trestu dle §343 TrŘ ovšem s další zákonnou restrikcí, k vymáhání peněžitého trestu totiž lze přistoupit pouze za předpokladu, že tím nebude zmařeno uspokojení přiznaného nároku poškozeného na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení. Pokud poškozený takový nárok neuplatní do 3 měsíců od nabytí právní moci rozsudku, lze následně vymáhat peněžitý trest bez ohledu na nárok poškozeného. Před nařízením výkonu či v jeho průběhu však může dojít k takové změně okolností, že odsouzený se stal v důsledku okolností na své vůli nezávislých dlouhodobě neschopným dostát povinnosti k zaplacení peněžitého trestu, případně že by z důvodu priority vyživovací povinnosti a rodičovské zodpovědnosti byla výkonem trestu vážně ohrožena výživa nebo výchova osoby, o jejíž výživu nebo výchovu je odsouzený podle zákona povinen

pečovat. Za těchto okolností může soud upustit od výkonu peněžitého trestu či jeho zbytku.

2.3.2 Důvody poklesu v ukládání peněžitého trestu

V souvislosti s peněžitým trestem je ještě důležité upozornit na skutečnost, že „po nabytí účinnosti nového trestního zákoníku podíl peněžitých trestů nejenže nevzrostl, ale dokonce znatelně poklesl. Tato skutečnost souvisí s mírným zúžením trestní odpovědnosti za činy spáchané v dopravě – došlo jednak k vypuštění trestného činu řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění (přestože v současné době trestní postih obsahově srovnatelného jednání existuje v podobě trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle §337 odst. 1 písm. a) TZ) a jednak trestný čin ohrožení pod vlivem návykové látky podle §274 TZ může být spáchán již jen úmyslně. Nižší počet pachatelů odsouzených za tento typ trestné činnosti se tedy projevil i v nižším počtu peněžitých trestů. Např. za trestný čin ohrožení pod vlivem návykové látky podle §201 TrZ bylo v roce 2009 odsouzeno celkem 13 935 osob; v roce 2011 bylo za tento trestný čin (podle §274 TZ) odsouzeno jen 11 692 osob (dalších 257 osob bylo za tento čin odsouzeno ještě podle staré právní úpravy, tj. podle §201 TrZ)⁷¹.

Zároveň ale pokles podílu peněžitých trestů ukládaných v letech 2009 až 2011 může být pravděpodobně vnímán jako důkaz oslabení autority náhradního trestu odnětí svobody v důsledku návratu k modelu vyžadujícímu, aby peněžitý trest (v případě nezaplacení) byl vymáhán.⁷² Poklesu ve využívání peněžitého trestu navíc nedokázal zabránit ani §39 odst. 7 TZ příkazující soudu zásadně uložit majetkovou sankci, jestliže pachatel činem získal nebo se snažil získat majetkový prospěch.⁷³

⁷¹ Statistická ročenka kriminality, rok 2009 až 2011. Praha : Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2009 – 2011.

⁷² Blíže viz ŠČERBA, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha: Leges, 2011, s. 255-257.

⁷³ ŠČERBA, F. *Využívání alternativních opatření v praxi*. Trestněprávní revue, 2013, č. 6, s. 140.

2.4 Podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem

„Z hlediska právní povahy podmíněného odsouzení je nutné vyřešit nejprve otázku, zda se jedná o zvláštní druh trestu či zda jde pouze o způsob vyměření či výkonu trestu. V právní nauce je tato otázka sporná, avšak většina odborníků se přiklání k názoru, že se jedná o druh trestní sankce⁷⁴ a přijetím zákona o soudnictví ve věcech mládeže byl tento názor jednoznačně potvrzen, neboť ustanovení §24 odst. 1 písm. g) a h) ZSM uvádí podmíněné odsouzení resp. podmíněné odsouzení s dohledem jako samostatné druhy trestních opatření. Podmíněné odsouzení tedy považujeme za samostatný trest, který lze do určité doby proměnit v jinou trestní sankci, která se realizuje, pokud nejsou splněny podmínky, za nichž se podmíněné odsouzení uložilo.“⁷⁵

2.4.1 Současná podoba podmíněného odsouzení v české právní úpravě

Ačkoli se zpravidla hovoří o podmíněném odsouzení, zákonodárce tento institut označil v oddíle č. 6 trestního zákoníku jako podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody (§81 TZ) a podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody s dohledem (§84 TZ).

Podmíněné odsouzení spočívá v tom, že „soud vynese odsuzující rozsudek a uloží trest odnětí svobody, ale jeho výkon odloží (přesněji řečeno výkon trestu odnětí svobody promine) pod podmínkou, že odsouzený ve stanovené zkušební době povede řádný život a vyhoví dalším uloženým podmínkám. Podmíněné odsouzení vychází z předpokladu, že už odhalení trestného činu, trestní stíhání pachatele, negativní zhodnocení jeho osoby a jeho činu rozsudkem, hrozba budoucího eventuálního výkonu trestu a podmínky (nutnost vedení řádného života, přiměřená omezení a přiměřené povinnosti) týkající se chování odsouzeného ve zkušební době (resp. též působení dohledu podle §84) mohou mít samy o sobě z hlediska individuální i generální prevence stejné účinky, které by jinak měl jen výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody.“⁷⁶

⁷⁴ NOVOTNÝ, O., DOLENSKÝ, A., JELÍNEK, J., VANDUCHOVÁ, M. *Trestní právo hmotné – I. obecná část*. Praha : ASPI Publishing, 2003, s. 291.

⁷⁵ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 366.

⁷⁶ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. Komentář*. 2. vydání, Praha : C.H. Beck, 2012, s. 1012.

Podstatnými znaky tohoto druhu trestu v obou podobách jsou:

- lze jej uložit, resp. podmíněně odložit výkon trestu odnětí svobody nepřevyšujícího tři léta (§81 odst. 1 a §84 TZ);
- soud v odsuzujícím rozsudku navíc stanoví zkušební dobu v rozmezí jednoho roku až pět let, přičemž tato zkušební doba počíná běžet od právní moci odsuzujícího rozsudku (§82 odst. 1 a §85 odst. 1 TZ);
- soud může zároveň uložit přiměřená omezení či povinnosti uvedené v §48 odst. 4 TZ (demonstrativní výčet) směřující k tomu, aby vedl podmíněně odsouzený řádný život; zpravidla mu též uloží, aby podle svých sil nahradil škodu nebo odčinil nemajetkovou újmu, kterou trestným činem způsobil, nebo aby vydal bezdůvodné obohacení získané trestným činem (§82 odst. 2 a §85 odst. 2 TZ);
- jde-li o pachatele ve věku blízkém věku mladistvých, může soud vedle výše uvedených přiměřených omezení či povinností, anebo samostatně uložit též některá z výchovných opatření dle ZSM (§82 odst. 3 a §85 odst. 3 TZ);

V podstatě se v obou verzích podmíněného odsouzení postupuje velice obdobně a tento přístup se snaží sjednotit rovněž ustanovení §87 TZ. „Stejně jako u podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody podle § 81 až 83 se tedy u podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem uplatní tato ustanovení:

- d) §81 odst. 2, podle něhož povolení podmíněného odkladu výkonu trestu odnětí svobody se netýká výkonu ostatních trestů uložených vedle tohoto trestu,
- e) §82 odst. 4, jež řeší zápočet doby, po kterou podmíněně odsouzený vedl ve zkušební době řádný život a vyhověl uloženým podmínkám, do zkušební doby nově stanovené při podmíněném odsouzení pro týž skutek nebo do zkušební doby stanovené při uložení úhrnného trestu, souhrnného trestu nebo společného trestu za pokračování v trestném činu.⁷⁷

Dle §83 a obdobně §86 TZ vysloví soud, že se podmíněně odsouzený osvědčil v případě, že tento vedl ve zkušební době řádný život a vyhověl uloženým podmínkám.

⁷⁷ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. Komentář*. 2. vydání, Praha : C.H. Beck, 2012, s. 1075.

V opačném případě soud rozhodne, a to i během zkušební doby, že se trest vykoná (za použití §330 odst. 1 TR). Výjimečně pak může soud přistoupit k ponechání podmíněného odsouzení v platnosti, i když odsouzený zavinil příčinu k nařízení výkonu trestu, a buďto stanovit nad odsouzeným dohled (písm. a), přiměřeně prodloužit zkušební dobu, ne však o více než dvě léta, přitom však nesmí překročit horní hranici zkušební doby stanovené v §82 odst. 1 a §85 odst. 1 TZ (písm. b), anebo případně stanovit dosud neuložená přiměřená omezení a povinnosti uvedené v §48 odst. 4 TZ směřující k vedení řádného života (písm. c). Na základě rozhodnutí NS ČR ze dne 5. 2. 2001, vedeného pod sp. zn. Tpjn 300/2003, může dále soud učinit „rozhodnutí podle §83 odst. 1 věty druhé TZ o ponechání podmíněného odsouzení v platnosti za současného přiměřeného prodloužení zkušební doby, popř. i stanovení dohledu nad odsouzeným nebo stanovení dosud neuložených přiměřených omezení nebo přiměřených povinností, může soud učinit i po skončení původně stanovené zkušební doby podmíněného odsouzení, nejpozději však do jednoho roku ode dne, kdy její běh skončil. Na obě části zkušební doby je třeba pohlížet jako na jeden celek, tedy jako na lhůtu původní, která končí k určitému datu, ale která se může stát i delší, a to rozhodnutím podle §83 odst. 1 písm. b) TZ.“

V případě osvědčení pachatele (bez nutnosti nařízení výkonu podmíněného trestu) zde opět nastupuje fikce neodsouzení, ta nastává dle §83 odst. 3 a 4 TZ za pomoci vyvratitelné právní domněnky o osvědčení podmíněně odsouzeného tak, že neučinil-li soud do jednoho roku od uplynutí zkušební doby rozhodnutí podle odstavce 1, aniž na tom měl podmíněně odsouzený vinu, má se za to, že se osvědčil, a nedošlo-li k vyvrácení této domněnky, že se podmíněně odsouzený osvědčil, nebo bylo-li jeho osvědčení se vysloveno soudem, hledí se na něj, jako by nebyl odsouzen. Naopak rozhodne-li soud, že se trest vykoná, rozhoduje zároveň o způsobu jeho výkonu.

2.4.2 Odlišnosti podmíněného odsouzení a podmíněného odsouzení s dohledem

Při specifikaci podmíněného odsouzení s dohledem v ustanovení §84 TZ se v podstatě vychází z tzv. prostého podmíněného odsouzení stanoveného v §81 odst. 1 TZ, současně se však vysloví nad pachatelem dohled. Na výkon dohledu se pak užijí ustanovení §§ 49 až 51 TZ.

S ohledem na nutnost dohledu a kontroly dalších omezení a povinností zašle předseda senátu dle §329 odst. 1 TrŘ ihned po právní moci odsuzujícího rozsudku ukládajícího trest odnětí svobody, jehož výkon je podmíněně odložen, jeho opis probačnímu úředníkovi k výkonu kontroly chování odsouzeného a nad dodržováním uložených omezení. Tento probační úředník pak poskytuje soudu pravidelné zprávy o způsobu života odsouzeného, případně oznámení o důvodech k nařízení výkonu trestu, který byl podmíněně odložen. Role probace je zde zcela nepostradatelná. „Obsah probačního dohledu je třeba pojímat nejen jako pomoc odsouzenému, aby odsouzený snáze překonal různé obtíže rodinného, sociálního i pracovního charakteru, proto metody práce a přístup k němu obsahují prvky sociální, psychologické a pedagogické pomoci a poradenství, ale i jako účinnou kontrolu nad jeho chováním, včetně plnění stanovených přiměřených omezení a povinností směřujících k tomu, aby vedl řádný život. V tomto směru bude probační úředník sledovat, zda odsouzený nepokračuje v páchání trestné činnosti, zda dodržuje uložená omezení a povinnosti, zda naplňuje probační program, v rámci něhož absolvuje např. léčení závislosti na návykových látkách, sociální výcvik, psychologické působení a poradenství, rekvalifikační kurzy apod.“⁷⁸

⁷⁸ ŠÁMAL, P. *K úpravě trestních sankcí ve vládním návrhu rekodifikace trestního zákoníku.* Trestněprávní revue, 2005, č. 5, s. 113-123.

Závěr

Vzrůstající tendenci ukládání alternativních trestů v souladu s rozšiřováním jejich katalogu v rámci trestního zákoníku v posledních letech nelze popřít, tuto skutečnost nám rovněž zachycuje graf s názvem „*Vývoje podílu vybraných sankcí, ukládaných jako hlavní, v letech 1996-2011*“, který je k nalezení v přílohové části této práce (viz Příloha č. 3). Z grafu je více než patrné, že každé zavedení nového alternativního trestu (např. obecně prospěšné práce s účinností od 1. 1. 1996) znamená jisté nahrazení případů potrestání, v nichž by jinak došlo k uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody. Mírný nárůst ukládání nepodmíněných trestů jsme zaznamenali v roce 2010 s účinností nového trestního zákoníku, který zaváděl spoustu nových institutů (mj. trest domácího vězení, zpřísnění podmínek pro uložení trestu obecně prospěšných prací atd.). S postupnou technickou implementací trestu domácího vězení pro jeho řádný výkon lze zajisté očekávat další nahrazování nepodmíněného trestu odnětí svobody tresty alternativními. Velice pozvolné ukládání trestu domácího vězení je totiž dle mého názoru způsobeno především absencí dostupnosti kontroly prostřednictvím elektronického monitoringu. Na tomto místě se navíc ztotožňuji s názorem některých autorů, že mírný nárůst ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody se zavedením nového trestního zákoníku může být obecně způsobena zpřísněním postihu velmi frekventovaných trestných činů menší a střední závažnosti, což opět v kontextu uplatnění nově zavedených alternativních trestů v systému trestních sankcí nepůsobí příliš příznivě.

Vzhledem k sice již propracovanější, zdaleka ne však dokonalé úpravě bych si nyní dovolila upozornit na několik návrhů de lege ferenda. Zprvu by bylo z hlediska ukládání alternativních trestů efektivnější, kdyby se sankční politika ubírala spíše tím směrem, aby se alternativní tresty staly opravdovými alternativami k nepodmíněnému trestu odnětí svobody (jak ostatně i název této práce napovídá), nikoli aby docházelo k mnohem častějšímu nahrazování alternativních trestů jinými alternativními tresty navzájem; tímto pak totiž dochází k popření jejich samotného účelu a prapůvodního záměru, s nímž byly do našeho právního řádu vlastně zavedeny. Jak jsme si již výše uvedli, příliš vzájemná prostupnost jednotlivých alternativních trestů (např. §69 odst. 2 písm. a) a b) TZ) vede jednak k nadbytečnosti právní úpravy a jednak je při současném nápadu soudních věcí zcela nežádoucí, aby soud jeden případ posuzoval z hlediska

způsobu výkonu trestu rovnou třikrát (§65 odst. 2 písm. b) TZ). Za výrazně vhodný institut přeměny považují přeměnu trestu odnětí svobody v trest domácího vězení dle §57a TZ, jedná se o institut, který má jednoznačně své uplatnění, neboť při jeho zavedení zákonodárci čerpali z hojných zahraničních zkušeností. Hlavní výhody této přeměny spatřují nejen v úspoře finančních prostředků na výkon daného trestu, ale i v mnohem dřívější resocializaci odsouzeného.

V případě trestu obecně prospěšných prací je nasnadě jako jeden z důležitých předpokladů pro jeho zdárný výkon souhlas pachatele s tímto druhem trestu. Současná úprava pouhého přihlídnutí ke stanovisku pachatele při ukládání tohoto druhu trestu se jeví být nedostačující.

Nedostatečná důvěra v efektivitu trestu se značně projevuje rovněž u peněžitého trestu. Potud se oslabila funkce jeho náhradního trestu odnětí svobody, kdy se nejdříve musí přistoupit k vymáhání peněžitého trestu, nežli se přikročí k nařízení výkonu náhradního trestu, nehledě ke skutečnosti, že často je uložení tohoto druhu trestu vyloučeno, pokud je zřejmé, že by byl nedobytný. Za účelem možné přeměny peněžitého trestu zavedené zákonem č. 390/2012 Sb. (§69 odst. 2 TZ) je potřeba de lege ferenda nastavit mechanismus přepočtu tak, aby bylo tento přepočet možné provést v souladu se zákonným vymezením přeměněného alternativního trestu. K přepočtu by mohlo docházet za pomoci sazby hodinové minimální mzdy stanovené nařízením vlády v případě obecně prospěšných prací a v případě trestu domácího vězení bych navrhovala zvýšit jeho maximální výměru v §60 odst. 1 TZ a poměrně tuto určit ve vztahu k maximální výměře náhradního trestu odnětí svobody stanoveného ve výroku o uložení peněžitého trestu, jehož výkon hrozí při nevykonání ani takového přeměněného trestu.

Podmíněné odsouzení má mezi alternativními tresty již dlouho v rámci našeho sankčního systému své místo. Často však dochází k tomu, že pokud nějaký jiný institut alternativního trestání oslabí, např. v závislosti na nezdařené novelizaci, svou funkci, z podmíněného odsouzení se stává zbytková kategorie alternativ k nepodmíněnému trestu odnětí svobody a v důsledku tedy „alternativou k alternativě“.

Na závěr si dovoluji vyslovit naději v (již brzy plně implementovaný) trest domácího vězení, který, doufejme, nebude následovat výše zmiňovaný osud již dlouho

zavedených alternativních trestů, ale stane se *vice versa* plnohodnotnou alternativou nepodmíněného trestu odnětí svobody.

Seznam zkratek

trestní zákoník/TZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
TrZ	zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon (účinný do 31. 12. 2009)
TrŘ/TRŘ	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
ZSM	zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů
LZPS	usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů
zákon o PMS	zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů
PMS	Probační a mediační služba
zákoník práce	zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
zákon o daních z příjmů	zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů
zákon o Sbírce zákonů	zákon č. 309/1999 Sb., o Sbírce zákonů a o Sbírce mezinárodních smluv, ve znění pozdějších předpisů
JŘS	zákon č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění pozdějších předpisů
NS ČR	Nejvyšší soud České republiky
Sb.	Sbírka zákonů

Použitá literatura

A) Monografie:

ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě* 1. vyd. – Praha : Leges, 2011, 416 s.

B) Další knihy:

JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010.

JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. Praha: Leges, 2009.

KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vydání, Praha: C.H. Beck, 2012.

KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005.

NAVRÁTILOVÁ, J. *Trest domácího vězení*. In: Jelínek, J. (ed.): O novém trestním zákoníku. Sborník příspěvků z mezinárodní konference Olomoucké právnické dny, květen 2009, trestněprávní sekce. Praha: Leges, 2009, s. 65-71.

NOVOTNÝ, O., DOLENSKÝ, A., GŘIVNA, T., HERCZEG, J., ŠÁMAL, P., TOMÁŠEK, M., VANDUCHOVÁ M., VOKOUN, R. *Trestní právo hmotné*. 6., přeprac. vyd. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2010.

POLÁŠEK, F., DUŠEK, J., HOLUBEC, L., LELEK, L. a PŘICHYSTAL, V. *Československé trestní zákony platné v zemích české a moravskoslezské*. 2. vyd. Praha: Linhart, 1947.

ROZUM, J. - KOTULAN, P. - HÁKOVÁ, L. - NEČADA, V. - DIBLÍKOVÁ, S. *Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a jeho alternativy*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2005.

SOTOLÁŘ, A., ŠÁMAL, P. a PÚRY, F. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vyd. Praha: Beck, 2000.

ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. Komentář*. 2. vydání, Praha : C.H. Beck, 2012.

ŠTEFÁNIK, O. *Alternativní tresty v novém trestním zákoníku*. In: Jelínek, J. (ed.): O novém trestním zákoníku. Sborník příspěvků z mezinárodní konference Olomoucké právnické dny, květen 2009, trestněprávní sekce. Praha: Leges, 2009.

VANDUCHOVÁ, M. *K novému trestu obecně prospěšných prací*, Právní praxe, Ministerstvo spravedlnosti České republiky, 1996, č. 7, s. 397-401.

VAN ZYL SMIT, D. *Příručka základních principů a slibné praxe v oblasti alternativních opatření uvěznění*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 2010. Dostupné rovněž z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/368.pdf>.

VŮJTĚCH, J. a kol: *Účinky transformace trestního zákonodárství na stav kriminality a zvyšování efektivnosti justice ve vztahu k bezpečnosti občanů ČR v horizontu roku 2000*. 1.vyd. Praha: IKSP 2001.

ŽATECKÁ, Eva a Marek FRYŠTÁK. *Alternativní tresty v České a Slovenské republice*. In *Rekodifikácia trestného práva - doterajšie poznatky a skusenosti*. 1. vyd. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2008.

C) Časopisecké články:

BLANDA, R. *Odstraní elektronické náramky přeplněnost českých věznic? České vězeňství*, 2010, č. 1, s. 16-17.

HOŘÁK, J. *Domácí vězení a elektronická kontrola odsouzených*. *Trestní právo*, 2005, č. 12, s. 7-12.

HULMÁKOVÁ, J., ROZUM, J. *Aktuální trendy sankční politiky v ČR*. *Trestněprávní revue*, 2012, č. 11-12, s. 256-262.

KARABEC, Z. *Krátkodobé tresty – jeden z problémů českého vězeňství*. *Trestní právo*, 2000, č. 4, s. 6-16.

KRAHL, M. *Elektronicky hlídané domácí vězení*. *Právní rozhledy*, 1998, č. 5, s. 229-233.

KRÁL, V. *Domácí vězení – další alternativní trest?* *Trestněprávní revue*, 2007, č. 8, s. 235-238.

KREJČIŘÍKOVÁ, K. *Nový trest (trestní opatření) domácího vězení*. *Státní zastupitelství*, 2009, č. 10, s. 13-20.

KUČERA, P., KINCL, M. *Ztratí trest domácího vězení smysl?* *Trestní právo*, 2010, č. 4.

SUCHÝ, O. a VÁLKOVÁ, H. *Obecně prospěšné práce jako alternativa trestu odnětí svobody v mezinárodním srovnání*. *Právní rozhledy*, 1996, č. 4, s. 151-156.

ŠÁMAL, P. *K úpravě trestních sankcí ve vládním návrhu rekodifikace trestního zákoníku*. *Trestněprávní revue*, 2005, č. 5, s. 113-123.

ŠČERBA, F. *Právní úprava nových alternativních trestů*. Bulletin advokacie, 2009, č. 10, s. 86-89.

ŠČERBA, F. *Trest domácího vězení po novele č. 330/2011 Sb.* Trestněprávní revue, 2012, č. 1, s. 1-5.

ŠČERBA, F. *Využívání alternativních opatření v praxi*. Trestněprávní revue, 2013, č. 6, s. 138-142.

VANDUCHOVÁ, M. *K novému trestu obecně prospěšných prací*. Právní praxe, 1996, č. 7, s. 397-401.

D) Elektronické zdroje:

Článek Ministerstva spravedlnosti ČR *Alternativní tresty*. Webové stránky Reforma justice. (dostupné z: <http://www.reformajustice.cz/cz/trestni-zakonik/alternativni-tresty.html>)

Důvodová zpráva k návrhu trestního zákoníku dostupná z: <http://trestnizakonik.cz/navrh/duvodova-zprava.html>

Rozbor hospodaření Probační a mediační služby za rok 2011. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/download/106_ROZBOR_HOSPODARENI_PMS_CR_za_rok_2011.pdf

Rozhodnutí NS ČR sp. zn. 11 Tz 129/2001 ze dne 26. 6. 2001 dostupné z: <http://kraken.slv.cz/11Tz129/2001>

Rozhovor na téma *Přeplněnost věznic v ČR* ze dne 8.11.2012, Jak se žije v domácím vězení ze dne 28.8.2012 a Domácí vězení naráží na řadu problémů ze dne 23.7.2009 (všechny dostupné na stránkách Probační a mediační služby ČR: https://www.pmscr.cz/scripts/aktuality_detail.php)

Webové rozhraní Ministerstva spravedlnosti ČR o domácím vězení dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=5266&d=310180>

Závěrečná zpráva o experimentu Elektronického monitoringu odsouzených je ke dni 21. 8. 2013 k dispozici zde: https://www.pmscr.cz/download/zaverecna_zprava_o_experimentu_Elektronicky_monitoring_odsouzenych.pdf

Zkušenosti ze zahraničí, americký vs. evropský model. Stránky Ministerstva spravedlnosti. (Dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=5272&d=310185>)

Seznam příloh

Příloha č. 1: Tresty uložené soudy v ČR v letech 1996 až 2008

Příloha č. 2: Monitoring trestu domácího vězení k 31. 8. 2012

Příloha č. 3: Vývoj podílu vybraných sankcí, ukládaných jako hlavní, v letech 1996-2011

Příloha č. 1

Tresty uložené soudy v ČR v letech 1996 až 2008

Rok	Nepodmíněný trest odnětí svobody		Podmíněné odsouzení		Peněžitý trest		Obecně prospěšné práce		Jiné samostatně uložené tresty*		Upuštěno od potrestání**	
	Počet odsou- zených	%	Počet odsou- zených	%	Počet odsou- zených	%	Počet odsou- zených	%	Počet odsou- zených	%	Počet odsou- zených	%
1996	13375	23,1	37020	63,9	4734	8,2	725	1,3	427	0,7	1693	2,9
1997	13933	23,3	37190	62,2	4703	7,9	1600	2,7	488	0,8	1863	3,1
1998	14656	27,1	33059	61,1	2634	4,9	1776	3,3	372	0,7	1586	2,9
1999	15340	24,5	38188	61,0	3370	5,4	3215	5,1	707	1,1	1774	2,8
2000	14114	22,3	35617	56,3	3571	5,6	7084	11,2	754	1,2	2071	3,3
2001	12533	20,8	32817	54,5	3324	5,5	8835	14,7	589	1,0	2084	3,5
2002	9659	14,8	34942	53,7	3500	5,4	13424	20,6	1165	1,8	2408	3,7
2003	9797	14,8	35676	53,9	2941	4,4	13592	20,6	1590	2,4	2535	3,8
2004	10192	14,9	36162	52,8	2913	4,3	13031	19,0	1622	2,4	2817	4,1
2005	10078	14,9	36006	53,3	2663	3,9	11990	17,7	1763	2,6	2891	4,3
2006	9997	14,4	38657	55,7	2678	3,9	11787	17,0	1386	2,0	2723	3,9
2007	9871	13,0	42242	55,8	4552	6,0	11921	15,7	1206	1,6	2868	3,8
2008	10255	13,5	42157	55,6	5307	7,0	11193	14,8	993	1,3	2684	3,5

*Jinými tresty se rozumí zákaz činnosti, propadnutí majetku, propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, zákaz pobytu a vyhoštění.

** Upuštění od potrestání zahrnuje i podmíněné upuštění od potrestání s dohledem.

Pramen: Statistická ročenka kriminality 2009, Ministerstvo spravedlnosti ČR

Zdroj: Tabulka č. 9 kapitoly č. XV „Druhy trestů“ zpracovanou JUDr. Marií Vanduchovou, CSc. (v rámci publikace: NOVOTNÝ, O., DOLENSKÝ, A., GŘIVNA, T., HERCZEG, J., ŠÁMAL, P., TOMÁŠEK, M., VANDUCHOVÁ M., VOKOUN, R. *Trestní právo hmotné*. 6., přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010)

Příloha č. 2

Monitoring trestu domácího vězení k 31. 8. 2012

Soudní kraj	IPŠ ¹	TDV uloženo	PDV ² uloženo	TDV nařízeno	TDV + PDV nařízeno	TDV + PDV skončeno				aktuální stav
						vykonáno	náhradní trest	skončeno jinak	postoupeno	
Praha	59	29	2	29	31	8	2	2	1	18
Středočeský	161	81	3	72	75	22	5	4	4	40
Jihočeský	178	88	2	84	86	33	12	3	7	31
Západočeský	185	69	7	67	74	23	5	2	1	43
Severočeský	178	64	6	60	66	27	7	1	0	31
Východočeský	228	105	8	95	103	47	8	2	3	43
Jihomoravský	252	125	10	109	119	43	13	10	1	52
Severomoravský	302	131	4	122	126	47	15	8	1	55
	1543	692	42	638	680	250	67	32	18	313

Vysvětlivky:

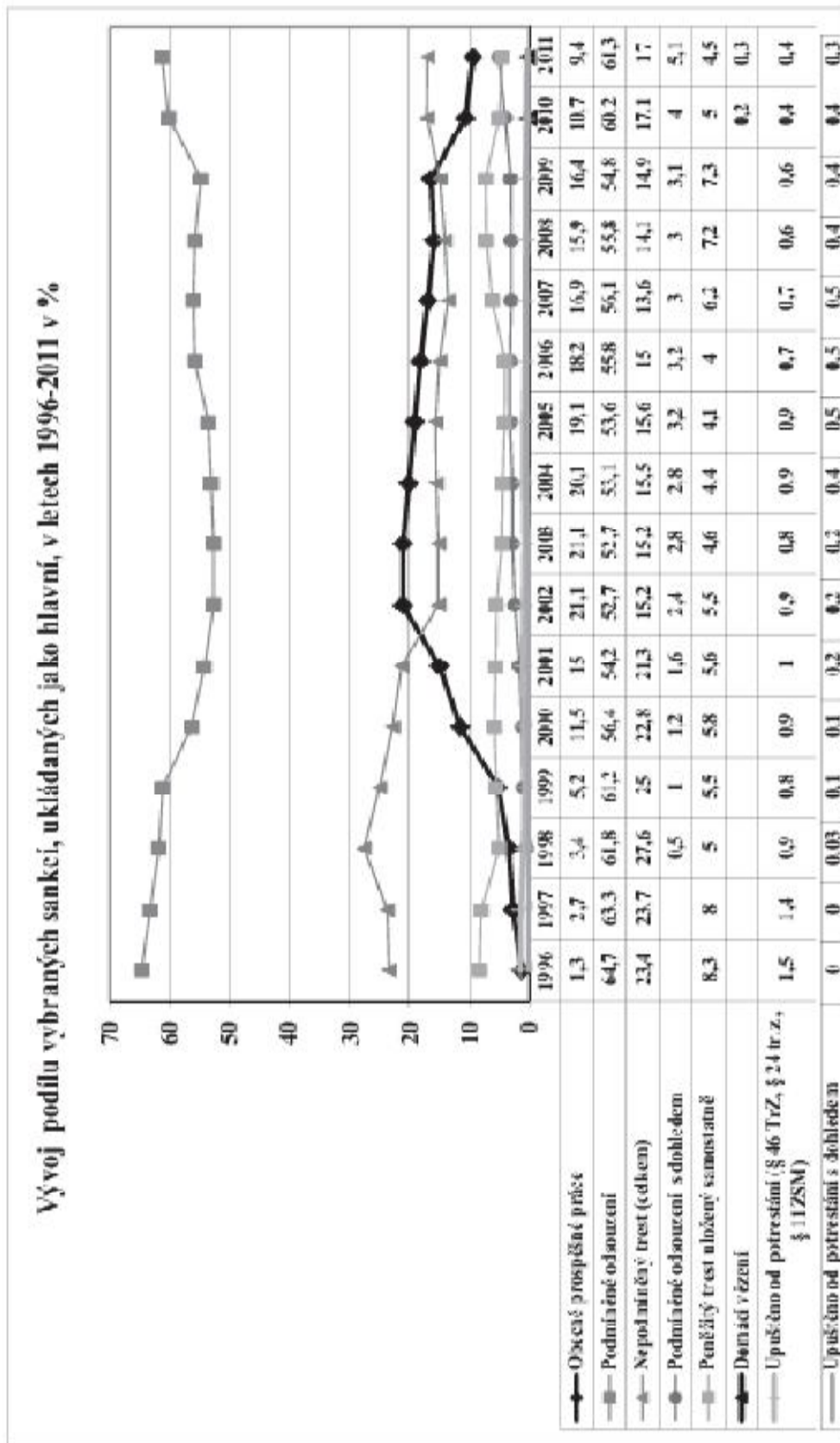
1 institut předběžného šetření - zpracování stanoviska o situaci obviněného pro potřeby soudu

2 podmíněného propuštění s povinností zdržovat se ve stanoveném časovém období ve svém obydlí nebo jeho části (§89/1 NTZ a §89/2 NTZ)

Zdroj: Monitoring trestu domácího vězení k 31. 8. 2012 (webové stránky Ministerstva spravedlnosti ČR: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=5266&d=310180>)

Příloha č. 3

Vývoj podílu vybraných sankcí, ukládaných jako hlavní, v letech 1996-2011

Zdroj: HULMAKOVÁ, J., ROZUM, J. *Aktuální trendy sankční politiky v ČR*. Trestněprávní revue, 2012, č. 11-12, s. 256-262.
 Pramen: Statistické ročenky kriminality MŠ ČR (1997–2004); statistiky soudů – Přehledy o pravomocně vyřízených osobách podle soudů (odsouzených + vyřízených jinak) 2004–2011, MŠ ČR.

Název v anglickém jazyce

Alternatives to Unsuspended Sentence of Imprisonment

Resumé

Předložená diplomová práce pojednává o alternativách k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, neboť jedině tyto mohou z dlouhodobého hlediska vyřešit palčivý a v současnosti velice aktuální problém přeplněnosti věznic. Cílem této práce bylo jednak teoretické vymezení alternativ nepodmíněného trestu odnětí svobody s ohledem na českou právní úpravu a jednak rozbor jednotlivých alternativ, které český právní řád nabízí.

Úvodní část práce je zaměřena na význam alternativních trestů v systému sankčních institutů. Práce je dále členěna do dvou hlavních kapitol právě s ohledem na zmíněné dva cíle, na něž byla zaměřena. První kapitola věnovaná vymezení pojmu „alternativ k nepodmíněnému trestu odnětí svobody“ je členěna na čtyři podkapitoly. První podkapitola na pozadí současných pojetí alternativ dostupných na poli českého doktrinárního prostředí usiluje o teoretické vymezení prostřednictvím kritérií, na jejichž základě je možné daný institut za takovou alternativu považovat. Druhá podkapitola vysvětluje preferenci alternativních trestů před nepodmíněným trestem odnětí svobody. Třetí podkapitola se věnuje vývoji české trestní politiky směrem k alternativním trestům. Následně ve čtvrté podkapitole autorka provádí současnými problémy spojenými s alternativní podobou trestu nepodmíněného. Ve druhé kapitole, která je rozdělena rovněž na čtyři podkapitoly, následuje rozbor jednotlivých alternativních trestů, které autorka shledala pravými alternativami nepodmíněného trestu odnětí svobody. První taková podkapitola se zabývá trestem domácího vězení a vzhledem k tomu, že se jedná o nově zavedený institut, je jeho rozbor mnohem podrobnější, než tři na něj dále navazující. Obsahem této podkapitoly je zaprvé popis významu trestu domácího vězení a jeho vztah k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, za druhé jeho zasazení do českého historického kontextu, následuje za třetí charakteristika současné podoby trestu domácího vězení v české právní úpravě, za čtvrté seznámení se zkušenostmi s tímto druhem trestu v zahraničí a konečně za páté prozatímní zkušenosti s trestem domácího vězení u nás. Druhá podkapitola zabývající se trestem obecně prospěšných prací má dvě části. První část této podkapitoly se věnuje významu trestu obecně prospěšných prací a jeho pozice v systému trestních sankcí a druhá část popisuje současnou podobu tohoto trestu v našem právním řádu. Třetí podkapitola se zaměřuje jednak na soudobou podobu peněžitého trestu v našem právním řádu a jednak nalézá

důvody poklesu v jeho ukládání. Čtvrtá podkapitola následně ve své první části rovněž seznamuje čtenáře se současnou podobou trestu, tentokrát podmíněného odsouzení a podmíněného odsouzení s dohledem, a ve své druhé části charakterizuje odlišnosti mezi těmito dvěma formami. V rámci každé z částí obsahující zákonné vymezení podoby daného trestu lze nalézt zmínku o související judikatuře a nechybí rovněž poznámka ohledně výkonu jednotlivých trestů. Na závěr práce pak následuje shrnutí výhod a nevýhod, případně související aplikační problémy s navazujícími návrhy *de lege ferenda*.

Summary

This thesis discusses the alternatives to unsuspended sentence of imprisonment, as only they can in the long run solve an acute and currently very topical problem of the prison overcrowding. The aim of this thesis was firstly the theoretical definition of alternatives to unsuspended sentence of imprisonment with regard to the Czech legislation and, secondly, an analysis of alternatives that Czech law provides.

The introductory part focuses on the importance of alternative punishments in the system of sanctioning institutions. The thesis is divided into two main chapters with regard to the two objectives it focuses on. The first chapter, dealing with the definition of "alternatives to unconditional sentence of imprisonment", is divided into four subchapters. The first subchapter, on the background of the current concept of alternatives available in the Czech doctrinal environment, seeks a theoretical definition through the criteria on the basis of which it is possible to consider a specific institute as such an alternative. The second subchapter explains the preference for alternatives to unsuspended sentence of imprisonment. The third subchapter is devoted to the development of Czech criminal policy towards alternative punishments. Subsequently, in the fourth subchapter, the author explains contemporary problems associated with alternative forms of unsuspended punishment. In the second chapter, which is also divided into four subsections, the author provides an analysis of alternative punishments, which the author finds to be genuine alternatives to the unsuspended sentence of imprisonment. The first such subchapter deals with house arrest and given that this is a newly established institute, its analysis is much more comprehensive than the three following subchapters. This subchapter (i) describes the meaning of house arrest and its relation to the prison sentence, (ii) sets this form of punishment in the Czech historical context, (iii) provides characteristics of the current form of house arrest in Czech legislation, (iv) describes experience with this type of sentence abroad, and (v) presents temporary experience with house arrest in the Czech Republic. The second subchapter dealing with community service order has two parts. The first part of this subsection is devoted to the importance of community service order and its position in the system of criminal sanctions, and the second part describes the current form of punishment in the Czech legal system. The third section focuses on the contemporary form of financial penalty in the Czech legal system, and also attempts to find the

reasons for the decline in its imposing. The fourth section is subdivided into two parts. The first part introduces the reader to the current form of suspended sentence and suspended sentence with supervision, while the second part describes the differences between these two forms. Each section containing the statutory definition of the form of a punishment also includes a mention of the relevant case law, and also a comment regarding the enforcement of a sentence. The final section of the thesis contains a summary of advantages and disadvantages and the application-related problems, if any, with some ensuing proposals *de lege ferenda*.

Klíčová slova

alternativní tresty, princip restorativní justice, domácí vězení, obecně prospěšné práce, peněžité trest, podmíněné odsouzení

Key words

alternative punishments, concept of restorative justice, home arrest, community service order, financial penalty, suspended sentence